

KEREITI

1

TATAISO YA
TITJHERE

Platinum

Bokgoni ho tsa Bophelo

J. Mansfield • S. Mahomed • L. Shaw • C. Gleeson-Baird

Platinum Bokgoni ho tsa Bophelo Kereiti ya 1 Tataiso ya Titjhere

Maskew Miller Learning
10 Freedom Way, Milnerton, Cape Town, 7441

© Maskew Miller Learning (Pty) Ltd 2025

Ditokelo tsohle di sirelleditswe. Ha ho karolo ya kgatiso ena e ka hatsiwanang, ya bolokwa mokgweng oo e ka hlahiswanang hape ho ona, kapa ya phatlalatswa sebopehong sefe kapa sefe, ka tsela efe kapa efe (elektroniki, ka motjhine, ka kgatiso kapa ka mokgwa o mong o sele) ntle le ho re ho fumanwe pele tumello e ngotsweng fatshe ya monga ditokelo tse sirelleditsweng.

Ho kopa tumello ya ho hlahisa hape kapa ho fetola karolo efe feela ya phatlalatso ena, ka kopo ikopantshe le sehlopha sa Ditokelo le Ditumellano ho 021 532 6000 kapa o ka romela emeili ho rightsgranting@mml.co.za. Ho tlaleha tlolo ya molao, ka kopo romella emeile ho copyright@mml.co.za

E hatsitswe la 1 ka 2025

ISBN 978-1-779-83445-4
EPDF ISBN 978-1-834-98172-7

Mophatlalatsi: Mhlahli Ndzendze
Mohlophisi ya tshwereng: Ru Bailey
E hlophisitswe ke: Lerato Chaka
Moralo wa bokantle ba buka ka: MML Visual Design
Setshwantsho sa bokantle ka: MML Visual Design
Moralo wa buka ka: MML Visual Design
Botaki ka: Chamique Johnson, MML Visual Design, Angie Bowring
Tlhophiso ya mongolo ka: Jsquare Studio
E hatsitswe ke :

Selelekela Dikahare

Kotara ya 1

Sehlooho sa 1 Mabapi le nna 2

Ke ikgethile - Buka ya Moithuti maqephe a vi le 1	3
Re kgethehile hape re a ikgetha.	11
Dintho tseo ke kgonang ho di etsa	13
Ke tshwana jwang le metswalle ya ka?	17
Ke fapane jwang le metswalle ya ka?	19
Ha re lekole.	22
Pampiri ya tshebetso ya 1: Mabapi le nna	23

Sehlooho sa 2 Sekolong 24

Ho qala letsatsi la rona sekolong – LB leqephe la 8	26
Lebitso la sekolo, titjhere le mosuwehlooho	31
Moo o ka fumanang dibaka tse fapaneng sekolong	33
Ditlhophiso le melao ya tlelase – LB maqephe a 13 le 14	35
Ke fihla jwang sekolong?	39
Pampiri ya tshebetso ya 1	43

Sehlooho sa 3 Ditlwaelo tsa bophelo bo botle 44

Ditlwaelo tsa bophelo bo botle – Buka ya Moithuti maqephe a 18 le 19	46
Ho ja dijo tsa phepo e ntle.	51
Tshebediso e nepahetseng ya ntlwana	54
Ho ipoloka o hlwekile	55
Boikwetliso le papadi kgafetsa	56
Pampiri ya tshebetso ya 1: Ditlwaelo tsa bophelo bo botle	59

Sehlooho sa 4 Boemo ba lehodimo 60

LB leqephe la 27	62
Boemo ba lehodimo le rona.	67
Matsatsi a bodumedi le a mang a ikgethileng	70
Pampiri ya tshebetso ya 1: Boemo ba lehodimo	74
Tekanyetso ya semmuso memorandamo Kotara ya 1	75

III

Kotara ya 2

Sehlooho sa 5 Lelapa lesa 76

Lelapa lesa – LB maqephe 36 le 37.	78
Seo lelapa e leng sona	81
Ditho tsa lelapa lesa	83
Ho hlokomelana lapeng	85
Pampiri ya tshebetso ya 1: Lelapa lesa	89
Pampiri ya tshebetso ya 2: Lelapa lesa	90
Memorandamo	91

Sehlooho sa 6 Polokeho lapeng 92

Buka ya Moithuti leqephe la 45	93
Mantswe a matjha	95
Ho dula o bolokehile ha o le hae o le mong.	98
Karete ya dinomoro tsa tshohanyetso.	100
Pampiri ya tshebetso ya 1: Polokeho lapeng	103
Tekanyetso ya semmuso memorandamo Kotara ya 2	104

Sehlooho sa 7 Mmele wa ka 105

Mmele wa ka – LB leqephe la 51	107
Ditho tse fapaneng tsa mmele.	110
Ditho tse fapaneng tsa mmele wa ka tse tsamayang	115
Ditho tsa mmele wa ka tseo ke sa di boneng	120
Dikutlo tse hlano le ditshebediso tsa tsona	122
Pampiri ya tshebetso ya 1 Mmele wa ka.	125

Sehlooho sa 8 Ho boloka mmele wa ka o bolokehile 126

Maemo le dibaka tse bolokehileng le tse sa bolokehang	131
Maikutlo a 'E' le 'Tjhe'	134
Ho ikwetlisa ho re 'Tjhe'	136
Ho sireletsa mmele ya rona kgahlanong le bokudi	138
Ho etsa hore metsi a bolokehe bakeng sa ho nowa	141
Matsatsi a bodumedi le matsatsi a mang a kgethehileng	142
Pampiri ya tshebetso ya 1: Ho boloka mmele wa ka o sireletsehile	145
Memorandamo	146

Kotara ya 3

Sehlooho sa 9 Motse wa heso	147
Dibaka motseng wa heno	151
Batho ba motseng weso.	153
Ho hlokomela disebediswa motseng wa heso	156
Ho boloka dibaka di hlwekile	158
Pampiri ya tshebetso ya 1: Motse wa heso	161
Memorandamo	162
Sehlooho sa 10 Diruuwa	163
Diphoofolo tseo re di bolokang jwalo ka diruuwa.	167
O hlokomela diruuwa jwang hae?	171
Ho tshwara diphoofolo hantle.	177
Pampiri ya tshebetso ya 1: Diruuwa	180
Sehlooho sa 11 Boitshwaro le boikarabelo	181
Ho dumedisa batho bao re ba tsebang le ho dumedisa bao re sa ba tsebang.	185
Ho emela lekgetlo la hao.	189
Ho tshepahala.	194
Ho hlompha batho ba bang le seo e leng sa bona	197
Pampiri ya tshebetso ya 1: Mekgwa e metle le boikarabelo	200
Dintlha tsa titjhere	202
Sehlooho sa 12 Dimela le dipeo	203
Hobaneng ha re hloka dimela.	208
Kamoo dimela di shebahalang ka teng.	211
Dimela tse fapaneng – ditshwano le diphapano	216
Dipeo le moo di tswang teng.	221
Seo dimela di se hlohang ho hola	225
Ho hodisa semela ho tswa ho peo	227
Pampiri ya tshebetso ya 1: Dimela le dipeo.	232
Memorandamo	233
Sehlooho sa 13 Dijo	234
Dijo tseo re di jang	238
Moo dijo tse fapaneng di tswang teng.	240
Ho ja phepo e nepahetseng	243
Ho boloka dijo	247
Matsatsi a bodumedi le a mang a ikgethileng	250
Pampiri ya tshebetso ya 1: Matsatsi a bodumedi le a mang a ikgethileng	253
Tekanyetso ya semmuso memorandamo Kotara ya 3	254

Kotara ya 4

Sehlooho sa 14 Matlo	255
Mefuta ya matlo	259
Matlo a tshwanelang maemo a fapaneng a lehodimo	263
Matlo a fapaneng a entswe ka eng?	267
Sehlooho sa 15 Mmapa wa ditshwantsho	269
Ho fumana dibaka le dintho mmapeng wa setshwantsho.	273
Ho fumana tsela ho tloha sebakeng se seng ho ya ho se seng	275
Ho fumana hodima mmapa wa ditshwantsho hore na diketsahalo tsa pale di etsahetse kae	278
Pampiri ya tshebetso ya 1: Mmapa wa ditshwantsho.	281
Tekanyetso ya semmuso memorandamo Kotara ya 4	282
Sehlooho sa 16 Metsi	283
Ditshebediso tsa metsi lapeng le sekolong	287
Ditsela tseo re sebedisang metsi sekolong	288
Ditsela tseo metsi a senyehang	292
Ditsela tsa ho boloka metsi	293
Metsi a bolokehileng le a sa bolokehang a nowang	294
Ho boloka metsi a hlwekileng	296
Pampiri ya tshebetso ya 1: Metsi	298
Sehlooho sa 17 Sepakapaka bosiu	299
Ho fetoha ho tloha motsheare ho ya ho bosiu.	303
Kamoo sepakapaka sa bosiu se shebehang ka teng	306
Kgwedi	307
Dinaledi	309
Matsatsi a bodumedi le a mang a ikgethileng	311
Pampiri ya tshebetso ya 1: Sepakapaka bosiu.	315
Tekanyetso ya semmuso memorandamo Kotara ya 4	316

Titjhere e Ratehang

Ha o ntse o kena ka phaposing ya hao ya ho ithutela letsatsi le leng le le leng, ha o kene feela sebakeng se tletseng ditafole le dibuka tsa thuto. O kena sebakeng seo bokamoso bo tla boptjwa, mme menyetla e tla hlaha. O na le matla a makatsang a ho kgothatsa, ho tataisa le ho hodisa baetapele ba kamoso, baqapi le baetsi ba diphetoho. Ka ho arolelana tjantjello ya hao, o etsa ho fetang ho ruta feela; o jala peo ya mosa, sebete, tlhomphe, le Botho pelong e nngwe le e nngwe e nyane.

Re a utlwisisa hore ha ho bonolo kamehla. Mathata a ho ruta, haholoholo dibakeng tse haellwang ke disebediswa, ka dinako tse ding o ka utlwa ho le boima. Empa bothata bo bong le bo bong boo o tobanang le bona, o etsa phapang ya sebele. O bontsha baithuti ba hao hore bokgoni ba bona ha bo na moedi le hore ba a bonwa, ba nkwa ba le ba bohlokwa, mme ba kgona ho finyella boholo.

Ke ka lebaka leo disebediswa tsa rona tsa ho ruta di leng teng ho o tshehetsa. Di qapilwe le ho nahannwe ka Setatemente sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso CAPS, se tsepamisitseng maikutlo ho kenyeletsang bohle le ho theheng tikoloho ya ho ithuta moo moithuti e mong le e mong a ka iponang a emetswe. Ditshwantsho, dipale, le dithuto di bontsha ho fapana ha maemo a sebaka sa rona, ho thusa moithuti e mong le e mong ho ikutlwa e le setho sa phaposi ya hao ya ho ithutela.

Mme ha re a lebala ka wena. Bophelo bo botle ba hao bo bohlokwa jwalo ka katleho ya baithuti ba hao. Re kenyelleditse disebediswa tsa ho itlhokomela ho o boloka o le mafolofolo o bile o phetse hantle hobane re a tseba hore ha o ikutlwa hantle, phaposi ya hao ya ho ithutela e a atleha. Thabo ya hao ha e ame thuto ya hao feela empa hape le dikamano tseo o di ahang le baithuti ba hao, ba shebileng ho wena bakeng sa tshepo le kgothatso.

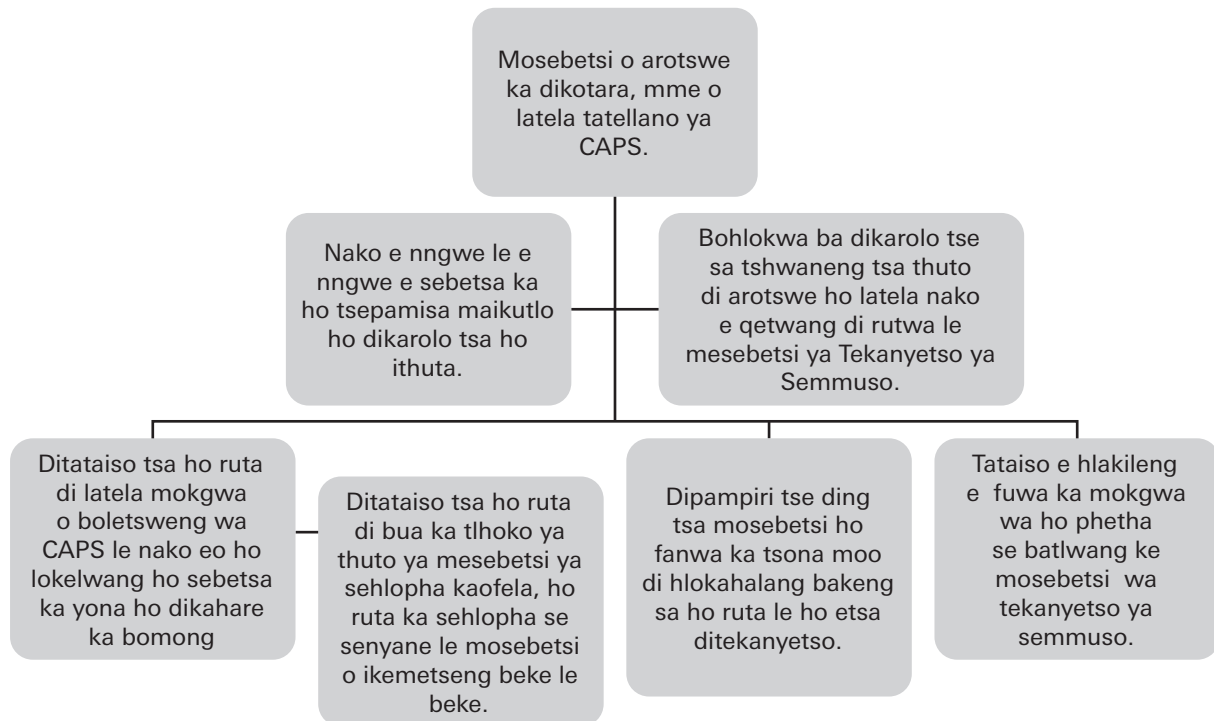
Ha Afrika Borwa e tswela pele ho hatela pele ka Molao wa Dihlomathiso tsa Molao wa Thuto ya Motheo (BELA), o saennweng hore e be molao ka 2024, maikemisetso a ho theha tsamaiso ya thuto e nang le tekatekano le e kenyeletsang a ntse a hola le ho feta. Karolo ya hao morerong ona e bohlokwa, mme ho utlwisisa CAPS le BELA ka bobedi ho netefatsa hore phaposi ya hao ya ho ithutela ke sebaka seo ho sona baithuti ba itokiseditseng katleho.

O na le matla bakeng sa phethoho e ntle, mme tshutshumetso eo o e etsang ka phaposing ya hao e kgolo ho feta kamoo o ka e bonang. Ha o ntse o ruta, tseba hore ha o tataise baithuti ba hao feela; o bopa bokamoso ba setjhaba sa rona, naha ya rona le lefatshe.

Re a o leboha ka tsohle tseo o di etsang!

Mokgwa wa ho sebedisa letoto.

Re a o amohela ho Bokgoni ho tsa Bophelo Kereiting ya 1! Letoto lena le na le Buka ya Moithuti le Buka ya Titjhere le kgothalletsang thuto e atlehileng ya Bokgoni ho tsa Bophelo Kereiting ya 1. Bokgoni ho tsa Bophelo Kereiting ya 1 e ngotswe ho latela ditlhoko tsa Setatemente sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso (CAPS). Kahoo, ha o sebedisa letoto lena, o ka kgodiseha hore ditaba tsa kharikhulamo di kwahetswe ka botlalo. Bokgoni ho tsa Bophelo bo hlahisitse ka ho kgetheha ho ikamahantswe le CAPS ya Bokgoni ho tsa Bophelo ka mekgwa e latelang:

Mokgwa wa ho sebedisa Buka ya Titjhere le Buka ya Moithuti

Kotara e nngwe le e nngwe e thusa ho na le mmala wa yona ho o thusa ho bona hore na o sebetša kotareng efe.

Karolo e nngwe le e nngwe ya thuto e na le mmala e le hore o ka bona habonolo hore na ho sebediswa tsebo efe letsatsing leo kapa bekeng eo. Qalo ya sehlooho se seng le se seng e hlahisa diphetho, potso e tebileng ya ho nahana, SKAVS (Bokgoni Tsebo Maikutlo le Boleng), tsebo ya ho motheo, ditekanyetso, le disebediswa tse kgothalleditsweng.

Sehlooho	
Diphetho	
Dipotso Tsa Monahano o Tebileng:	
SKAVS (Bokgoni Tsebo Maikutlo le Boleng)	
Tsebo Ya Motheo	
Tekanyetso	
Disebediswa	

Sehlooho se seng le se seng se tla hlalosa tjena:

Mokgwa wa ho ruta kapa leano, ho kenyelletsa:

- Tataiso ya ho kenya letsoho ho kenyelletsa baithuti ba mefutafuta
- Ho totobatsa tswelopele ya tsebo, ho bontsha ka moo maemo a fapaneng a kelello a sebedisitsweng kateng
- Mekgwa ya ho manolla ka moo ho ka thuswang baithuti ba nang le bokgoni bo fapaneng ba ho ithuta
- Mokgwa wa ho theha phaposi ya ho ithutela e kgothalletsang ho ithuta ka papadi
- Ha re qaleng ho bula sehlooho
- Tataiso bakeng sa mesebetsi
- Tataiso bakeng sa Ha re Lekole Tlhakiso
- Ditekanyetso tsa Semmuso
- Dipampiri tse ka kgonehang ho hatiswa

Setatemente sa Leano la Kharikhulamo le Tekanyetso (CAPS)

- CAPS ke tokomane e felletseng e fanang ka tataiso bakeng sa moralo, dikahare le tekanyetso bakeng sa dithuto tsohle tse thathamisitsweng Setatementeng sa Kharikhulamo ya Naha ya Dikereiti tsa R-12.
- **Moralo wa Thuto ya Selemo e Hlabollotsweng ya Bokgoni ho tsa Bophelo (ATP) 2023/24 o fana ka tataiso bakeng sa moralo, ditaba, le tekanyetso Mokgahlelong wa Motheo (R-3).**

Moralo wa Bokgoni ho tsa Bophelo o tshhehisa melaotheo e latelang.

Ho nahana ho tebileng

Ho Rarolla mathata

Ho nka qeto

Boikarabelo

Ho itemoha

Boitsamaiso

Boleng ba Botho

Temoho ya Setso

Ho mamella le maemong

Melao ya boitshwaro

Phapang

Boahi

Tlhompho

Hao ela hloko

Maikutlo a matle

Mamello

Kabo ya nako

Nako ya ho ruta e abetsweng dithuto tsa Mokgahlelo wa Motheo e bontshitswe papetleng e latelang:

THUTO	KEREITI YA R (DIHORA)	KEREITI YA 1-2 (DIHORA)	GRADE 3 (HOURS)
Puo ya Lapeng	10	7/8	7/8
Puo ya Tlatsetso ya Pele		2/3	3/4
Mmetshe	7	7	7
Bokgoni ba Bophelo	5	5	5
• Tsebo ya Motheo	(1)	(1)	(1,5)
• Bonono bo iqapelwang	(1,5)	(1,5)	(1,5)
• Boithapollo ba Mmele	(1,5)	(1,5)	(1)
• Bophelo bo botle ba motho le phedisano	(1)	(1)	(1)
Dikhoutu le Diroboto	(1)	(1)	(2)
NAKO KAOFELA	23	23	25

Kabo ya nako ya dikarolo tsa ho ithuta tsa Bokgoni ho tsa Bophelo Mokgahlelong wa.

KEREITI YA R-2		KABO YOHLE YA NAKO KA KOTARA	KEREITI YA 3		KABO YOHLE YA NAKO KA KOTARA
Tsebo ya Motheo le Bophelo bo Botle ba Botho le Phedisano	Dihora tse 2 ka beke	DIHORA TSE 50	Tsebo ya Motheo le Bophelo bo Botle ba Botho le Phedisano	Dihora tse 2,5 ka beke	DIHORA TSE 50
Bonono bo iqapelwang	Dihora tse 1,5 ka beke		Bonono bo iqapelwang	Dihora tse 1,5 ka beke	
Thuto ya Boithapollo ba Mmele	Dihora tse 1,5 ka beke		Thuto ya Boithapollo ba Mmele	Dihora tse 1 ka beke	

Tšebeliso ea letoto

PAMPIRI YA MOHLALA YA MORALO WA HO RUTA

Letsatsi:
Kereiti:
Thuto: Bokgoni Ho Tsa Bophelo
Dikahare Tse Rutwang:
Sehlooho sa Thuto
Nako Ya Thuto:
Leqephe ho tswa CAPS:
Palo Ya Baithuti Ka Phaposing:
Ho ithuta Ha Mantlha /Tsebo:
Sepheo sa Ho ithuta: Qetellong ya thuto, baithuti ba lokela ba be ba kgona ho: Tsebo: Bokgoni: Maitshwaro / Maikutlo:
Tekanyetso: :
Disebediswa:
Mekgahlelo ya Thuto: (dikahare tsa mantlha, mesebetsi, mekgwa ya ho ruta) Selelekela: Ntshetsopele: Kopanyo:

Phapang, Tekano le Kenyeletso

Karolong ena, re rata hore o nahane ka phaposi ya hao ya ho ithutela. Sheba ka leihlo la kgopolo baithuti ba dutseng ka pela hao, moo e mong le e mong a nang le pale ya hae, boiphihlelo le diphephetso tsa hae. Jwale, hopola nako eo e mong wa baithuti ba hao a neng a sokola, mohlomong ka mohopolo o boima kapa ntho e itseng ka ntle ho sekolo e ileng ya ama thuto ya bona. O entseng ka nako eo? O ile wa ba thusa jwang, wa etsa eng hore ba ikutlwe ba bonwa, mme wa ba tataisa bothateng boo?

Phaposi ya hao ya ho ithutela e tletse ka mefutafuta ya phapang, eseng feela ka semelo empa ka ditlhoko le bokgoni. Naha ya rona e ntse e tswela pele ho tobana le ho se lekane ho tebileng, ekaba ka moruo, morabe, kapa setjhabeng, mme hangata mathata ana a hlaha ka phaposing ya hao ya ho ithutela. Leha ho le jwalo ke mona, ka hara phaposi, moo phetoho e etsahalang. Jwaloka titjhere, o phetha karolo ya bohlokwa ho tiisa hore ngwana e mong le e mong wa atleha, ho sa tsotellehe hore na o tswa hokae kapa hore na o tobana le ditshitiso dife.

CAPS e beha kenyeletso le phapang qalong. Ha se feela ho ruta kharikhulamo empa ke ho lemoha bokgoni bo ikgethang ba moithuti ka mong le ho ba thusa hore ba atlehe. Rea utlwisisa hore sena ha se bonolo kamehla. Diphephetso dikolong tse ngata ke tsa sebele, mme jwaloka titjhere, o ka pele-pele ho di rarolla.

Ke ka lebaka leo disebediswa tsa rona tsa ho ithuta le ho ruta di etseditsweng ho o tshehetsa. Di bontsha maemo a lehae, di bontsha baithuti lefatshe leo ba le hlokomelang boikwetlisong, mesebetsing le ditekanyetso tseo ba tla di etsa. Disebediswa tsena di nka mefuta e mengata ya boiphihlelo le bokgoni ka phaposing ya hao ya ho ithutela, di o fa disebediswa tsa ho kenyeletsa le ho tshehetsa moithuti e mong le e mong, ho sa natswe semelo sa bona.

Ka ho di sebedisa, ha o rute thuto feela, o kopana le baithuti ba hao moo ba leng teng, o hlokomela mathata a bona, mme o ba thusa ho hlola ditshitiso tseo ba tobaneng le tsona. Ka ho etsa jwalo, o bopa bokamoso bo kganyang bakeng sa ngwana e mong le e mong, bakeng sa setjhaba sa heno, le bakeng sa Afrika Borwa. Letotong lena, re shebana le **mefuta e 10 ya bohlokwa** ya mekgahlelo e fapaneng, o mong le o mong o kgethilwe ka hloko ho netefatsa boemedi bo phatlalletseng le bo kenyeletsang ba boitsebahatso bo fapaneng, maikutlo le boiphihlelo.

Papetla 1: Mefuta Ya Phapang

Sehlopha sa Phapang	Tlhaloso	Kakaretso bukeng
1. Phapang ya Setso le Morabe	Sena se bolela ho emela semelo se fapaneng sa setso le merabe, ho netefatsa hore baithuti ba pepeseha ho pono le meetlo e fapaneng.	Re kenyeditse baphetwa, bangodi le batho ba nalane ho tswa ditsong tse fapaneng. Dipale le mehlala di kenyelletsa phapang ya meetlo, tlwaelo le dipuo. Sena se thusa baithuti ho ananela borui ba setso le ho ho ba kgothalletsa ho ithuta ditso tse ding le ho ba le maikutlo a lekalekaneng mabapi le ditaba tsa nalane le tsa sejwalejwale.
2. Phapang ya Bong	Phapang ya bong e bua ka boemedi ba bong bohle mme e kenyelletsa dipuisano mabapi le karolo ya bong, boitsebahatso boo e seng ba bong bo fapaneng, le ho hloka botsitso ha bong.	O tla hlokomela kemelo e lekanang ya bong bohle ka mongolo, dipapiso le mehlala. Re kenyeditse batho ba seng habedi le ba bong bo sa kgoneng ho hlahella, hammoho le mesebetsi e qholotsang dikarolo tsa moetlo tsa bong. Mohlala, bashanyana le banana ba bontshwa ba etsa mesebetsi e sa tshwaneng, ho tloha ka ho thusa ka kitjhineng ho ya ho saense le bonono, ba kgothalletsa tekano ya botona le botshehadi.
3. Phapang Ya Moruo	Sena se kenyelletsa ho emela batho ba tswang maamong a fapaneng a moruo le ho buisana ka ditaba tsa ho se lekane ha moruo.	Re hlahisa baphetwa ba hlahang maamong a fapaneng a moruo wa setjhaba, re totobatsa diphephetso tse kang phihlallo ya thuto, tlhokomelo ya bophelo bo botle le disebediswa. Sena se dumella baithuti ho ikamahanya le mehlala ya nnete le dipuisano tse bontshang maemo a fapaneng a moruo, ho etsa hore dikahare di amane le bohle.
4. Phapang ya puo	Phapang ya dipuo e bolela ho kenyelletsa dipuo tse ngata le ho hlompha dipuo tse fapaneng tse buuwang ke ditjhaba tse fapaneng.	O tla fumana ditaba tse nang le dipuo tse ngata mme di kgothalletsa baithuti ho hlompha maleme a fapaneng. Hape re kenyeditse mehlala e totobatsang bohlokwa ba ho fetolela le ho toloka, haholoholo motseng wa lefatshe lohle, ho lokisetsa baithuti hore ba kenye letsoho puisanong ya bona.

Sehlopha sa Phapang	Tlhaloso	Kakaretso bukeng
<p>5. Phapang ya Bokowa le Phihlelo</p>	<p>Sena se tsepamisitse maikutlo hodima boemedi ba batho ba nang le bokowa le ho rarolla ditshitiso tsa phihlelo.</p>	<p>Batho ba nang le bokowa ba kenyelleditswe, ho netefatsa boemedi ba bona dipaleng le mesebetsing. Hape re buisana ka ditaba tsa phihlelo, ebang ke tsa mmele, tsa theknoloji, kapa tsa setjhaba, mme re sebedisa puo e kenyeletsang motho ka mong. Sena se theha tikoloho e amohelang ho baithuti bohle mme se kgothalletsa kutlwelobohloko le kutlwisiso.</p>
<p>6. Tsebo ya Bong le Kenyelletso ya bong ya bo fapaneng (LGBTQ+)</p>	<p>LGBTQ+ e emetse basadi ba ratanang le basadi bang, banna ba ratanang le banna ba bang, batho ba habedi, batho ba fetotseng bong ba bona ba tswalo, bong bo makatsang “+” e metse kenyelletso ya tsebo ya bong, boitsebiso ba bong, le ditlhaloso tse ding ho feta tse boletsweng mona, jwalo ka batho bao e seng ba habedi ba ratanang le batho ba bong bo fapaneng, le batho ba nang le ba fetotseng bong. Lentswe lena le sebediswa ho akaretsa mefuta e mengata e fapaneng ya boitsebiso ba bong, ho kgothalletsa kamohelo le kenyelletso bakeng sa bohle.</p>	<p>mefuta ya malapa mefuta ya malapa a LGBTQ+ e emetswe ho pholletsa le dibuka, e fana ka pono e fapaneng. Re kenyeleditse mehlala le maemo a hlahlobang ditaba le ditokelo tsa LGBTQ+, hammoho le dipuisano tse mabapi le kgethollo, ho thusa baithuti ho utlwisisa le ho hlompha mefuta e fapaneng ya tshhekamelo ya ho tseba bong.</p>

Tšebeliso ea letoto

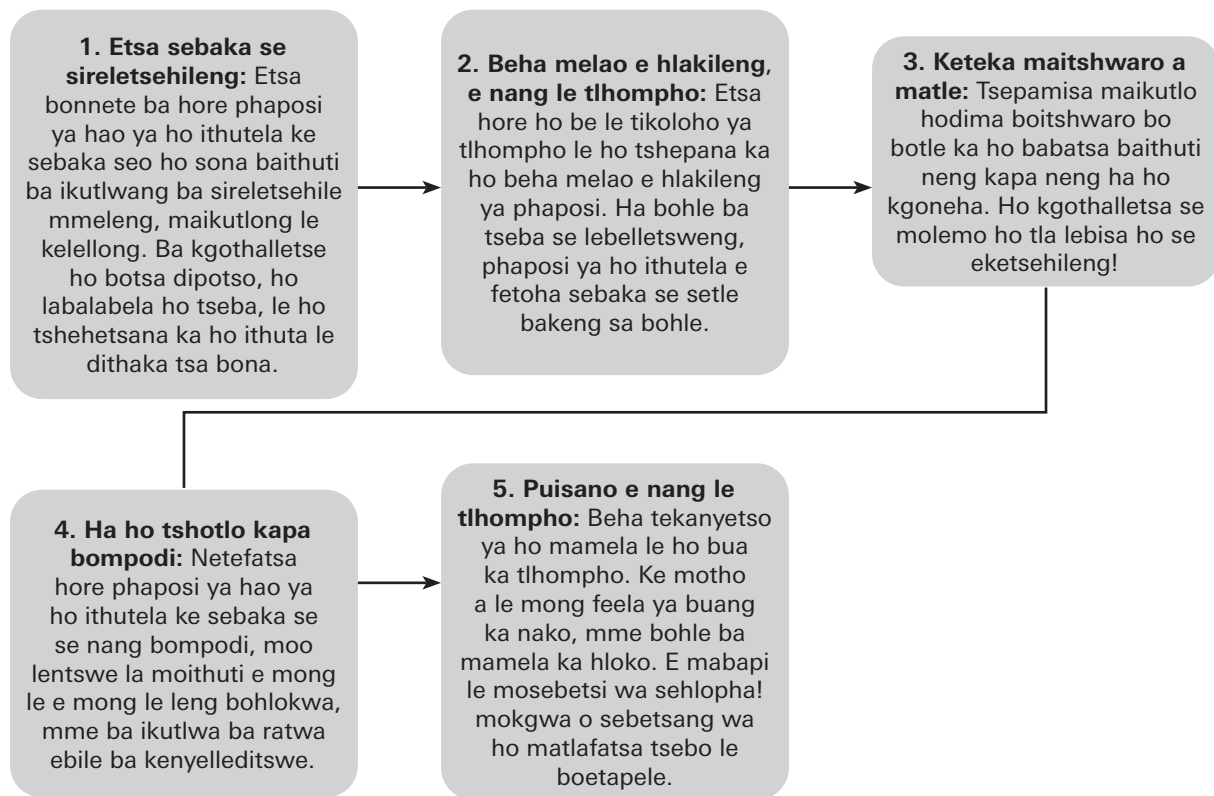
Sehlopha sa Phapang	Tlhaloso	Kakaretso bukeng
7. Phapang ya Sedumedi le Semoya	Sena se kenyelletsa ho emela ditumelo tse fapaneng tsa bodumedi le ho kgothalletsa tlhompho ya ditlwaelo tse fapaneng tsa moya.	Dibuka tsa rona di na le ditaba tse tsebisang baithuti bodumedi bo fapaneng le ditlwaelo tsa moya. Re boetse re kgothalletitse dipuisano tsa ditumelo tse fapaneng ho thusa ho kgothalletsa tlhompho le kutlwisiso ho pholletsa le ditumelo tse fapaneng. Maikutlo a lefatshe a kenyelleditswe hape, ho netefatsa hore ditumelo tsohle di hlomphelele le ho emelwa ka toka.
8. Phapang ya Dilemo	Phapang ya dilemo e kenyelletsa ho kenyelletsa batho ba dilemo tse fapaneng le ho buisana ka ditaba tse amanang le botsofadi.	Dibukeng, o tla fumana dibapadi le mehlala ho tloha ho bana ba banyenyane ho isa ho maqheku. Re hlakisitse bohlokwa ba dikamano tsa meloko, hammoho le ho buisana ka dihlooho tse amanang le ho tlohela mosebetsi le dilemo. Sena se thusa baithuti ho utlwisisa bohlokwa ba dilemo tsohle setjhabeng.
9. Phapang ya Sebaka	Phapang ya dibaka e emela batho le ditaba tse tswang dibakeng tse fapaneng le tikolohong, lefatshe le lehae.	Dibuka tsena di kenyelletsa ditaba tse tswang dibakeng tse fapaneng lefatscheng ka bophara, tse sebetsanang le ditaba tsa lefatshe le maemo a lehae a bohlokwa ho baithuti. Re boetse re na le mehlala e leka-lekaneng e tswang dibakeng tsa ditoropo le tsa mahaeng, e bontshang diphephetso le melemo e ikgethang ya tikoloho ka nngwe.
10. Phapang ya Kelello le Ho Ithuta	Sena se bolela ho sebetsana le mekgwa e fapaneng ya ho ithuta, bokgoni, le diphapang tsa kelello, jwalo ka phapang ya booko.	Re amohetse phapang ya temoho le ya ho ithuta ka ho kenya mekgwa e fapaneng ya ho ruta e tsamaisanang le mekgwa e fapaneng ya ho ithuta. Mesebetsi e etseditswe ho fana ka ditlhoko tse ngata tse fapaneng tsa ho ithuta, ho kgothalletsa tikoloho ya ho ithuta e kenyelletsang. Re boetse re kentse ditekanyetso tse kgutshwanyane hore o di nahane.

Ho theha Phaposi ya ho ithutela e bontshang kenyelletso le phapang

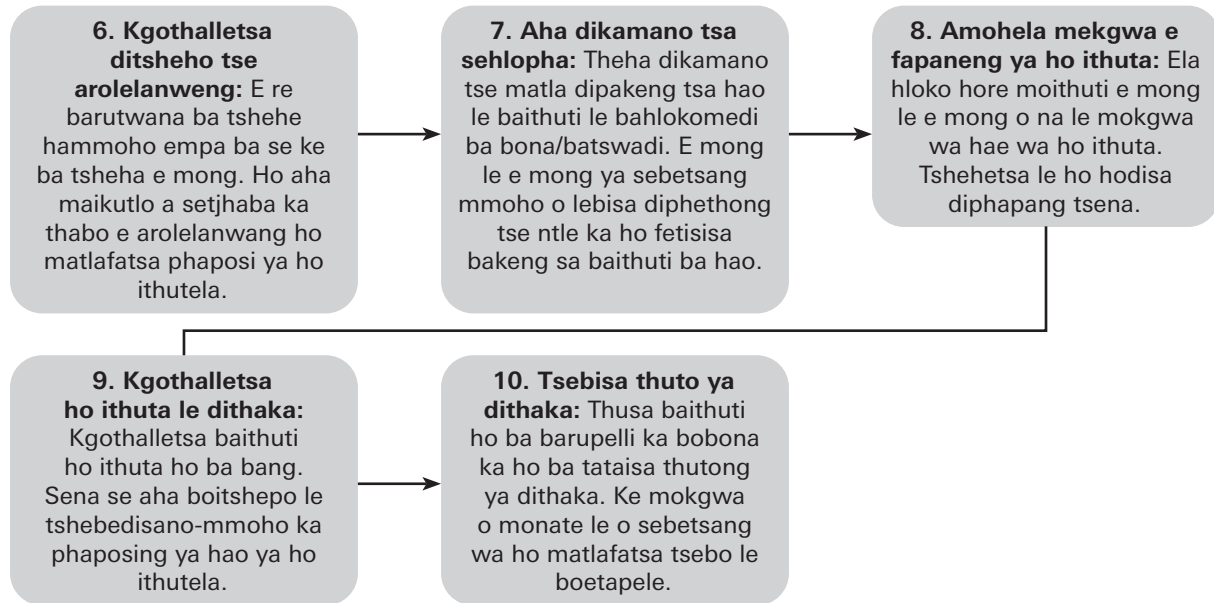
Tataiso ena ya Titjhere e etseditswe ho kenyelletsa, phapang, le tekano. E fana ka disebediswa tse tshhehatsang ho theheng maemo a thuto a kenyeletsang le ditsamaiso ho akaretsa dikarolo tse 10 tsa bohlokwa tsa phapang ho Papetla ya 1 e ka hodimo.

Phapang Ka Phaposing ya Ho ithutela

Jwaloka titjhere, karolo ya hao ke ho netefatsa hore phaposi ya hao ya ho ithutela ke sebaka seo ho sona ho kopanngwang ho ithuta, ditsheho le tlhompho! Mona ke mekgwa e 10 eo o ka e sebedisang ho boloka dintso di le monate, di bolokehile, di bile di le ntle bakeng sa baithuti ba hao:

Tšebeliso ea letoto

Mawa a 1-5: Ho aha tikoloho ya phaposi ya ho ithutela e ntle e kenyelletsang Keteka Ho Ikgetha ha moithuti e mong le e mong

Ho bohlokwa hore baithuti ba ipone le ho bona le diphapang tsa bona tse fapaneng di bontshwa ka phaposing ya ho ithutela. Sena se bolela ho bontsha diphapang tse fapaneng tsa ponahalo ya mmele, dipuo, boitsebahatso, ditso, bodumedi, bong, maikutlo a fapaneng a bong (ho kenyeletswa LGBTQ+), dilemo le bokgoni ba keello. Dibuka tsa rona di na le baphetwa ba dimelo tse sa tshwaneng ho bontsha diphihlello tsena tse sa tshwaneng. Re kgetha ka hloko ditshwantsho, mesebetsi ya bonono, le ditaba tse emelang batho ba fapaneng, tikoloho, le dintho tsa nnete tse etsang Afrika Borwa le kante ho naha.

Re o kgothalletsa ho etsa se tshwanang ka phaposing ya hao. Sebedisa ho pheta dipale ho hlakisa dimelo tse fapaneng, ho bontsha ditshwantsho tsa dibaka tsa mahaeng le tsa ditoropo, le ho bua ka batho ba nang le bokgoni bo fapaneng ba mmele, bokgoni ba keello, le boitsebahatso, ho kenyelletswa LGBTQ+. Buisanang ka ditumelo tse fapaneng, dilemo, le phapang ya bong, mme le hlahlobe maemo a fapaneng a moruo ao baithuti ba hao ba ka kopanang le wona. Iphe nako ya ho ruta ka dikamano tsa rona le dinaha tse ding le batho ho pholletsa le Afrika le lefatshe. Ka ho etsa sena, o thusa moithuti e mong le e mong hore a iikutlwe a bonwa, a ratwa ebile e le karolo ya setjhaba se seholo sa lefatshe.

Dithuto ho tswa phaposing ya Mofumahadi Adams

Leeme kapa menahano e ka
hlahella ntle le maikemisetso
Esita le ntle le morero wa ho
ntsha kotsi, baithuti ba ka fana
ka ditlhaloso tse bontshang
leeme la ho se tsebe letho. Ho
bohlokwa ho kgefutsa le ho
sebetsana le dinako tse na ka
hloko le ka ho ehloliswa.

Lentswe le leng le le leng le
bohlokwa
Mofumahadi Adams o ile a
etsa bonnete ba hore lentswe
la Amina le boiphihlelo ba hae
di ananelwa ke sehlopha sohle.
Ka ho kgothalletsa puisano e
kenyeletsang, o ile a hatisa hore
semelo sa motho e mong le e
mong se lokelwa ke tlhompho.

Kgothalletsa ho itlhatlhaba
ho ena le ho ruta, Mof. Adams
o ile a memela baithuti ba hae
ho nahana ka moo ba neng
ba tla ikutlwa kateng ha ba
ka kena dieteng tsa Amina.
Sena se ile sa thusa baithuti
ho utlwisisa bohlokwa ba
kutlwelo-bohloko le ho itseba
diketsong tsa bona.

Etsa sebaka bakeng sa
puisano
Ha leeme kapa kgethollo di
hlaha, ha ho a lekana ho le
kgutsisa. Ho bulela sebaka sa
dipuisano ho thusa baithuti ho
utlwisisa hore na ke hobaneng
ha mantswa kapa diketso tse
itseng di ka ba kotsi, ho ba fa
disebediswa tsa ho qholotsa
maikutlo ana nakong e tlang.

Ho ithuta ka phephetso
Ho se phutholohe e ka ba
titjhare e matla. Mof. Adams o
ne a sebedisa nako e boima ho
kgothalletsa baithuti ba hae ho
ipotsa ka menahano ya bona, a
ba bontsha ha diphaposi tsa ho
ithutela e le dibaka tsa ho hola
, e seng tsebo feela.

Hobaneng re lekola baithuti?

Re lekola baithuti ho:

- Fumana seo ba seng ba ntseng ba se tseba mme o ahe hodima tsebo le boiphihlelo boo
- Boloka tlaleho ya tswelopele ya moithuti e mong le e mong ho fumana setshwantsho sa tswelopele ya moithuti ka nako e telele, eseng feela ka letsatsi le le leng kapa beke e le nngwe.
- Sheba hore na moithuti o ntse a hola ka botlalo kapa hore na o hloka tshehetso dibakeng tse itseng
- Hlwaya ditshitiso tsa ho ithuta le ho fumana ditsela tsa ho thusa moithuti ho di hlola ka hohle kamoo ba ka kgonang
- Theha setshwantsho se feletseng sa moithuti e mong le e mong, o utlwisise matla a bona, diphephetso le dithahasello le ditlhoko tse itseng.

Tekanyetso e kenyelletsa mekgwa e fapaneng ya ho lekanya tswelopele le kutlwisiso ya baithuti. Ditekanyetso tsa ka mehla di o thusa ho bona kamoo baithuti ba utlwisisang dikgopolo le ho sebedisa bokgoni ba bona. Mokgahlelong wa motheo, tekanyetso e tswelang pele e dumella ho beha leihlo ho tswelopele ya baithuti le kateleho ya ho ruta. Sena se o thusa ho lekola mekgwa ya hao ya ho ruta le kgolo ya moithuti, ho o thusa ho etsa diqeto tse nang le tsebo, tsa thuto ya letsatsi le letsatsi.

Tekanyetso ya ho ithuta ka tlhaho e kenyelleditswe tshebetsong ya hao ya ho ruta, moo mekgwa e monate, e hohelang, le tshehetso e kgothalletsang baithuti ho nka karolo ka mafolofolo. E thusa ho tseba moo baithuti ba hlokang tshehetso e eketsehileng le ho tataisa thuto ya hao ho fihlela ditlhoko tsa bona.

Ela hloko nakong ya mesebetsi
Sheba kamoo baithuti ba atamelang mesebetsi le ho botsa dipotso tse tataisang ho ba tshehetsa.

Menwana ya matsoho hodimo, menwana ya matsoho tlase
Sebedisa sena ka mora thuto e le tlhahlobo e potlakileng ya kutlwisiso ya baithuti.

Ditekete tsa ho tswa
Baithuti ba taka kapa Ba ngola ntho eo ba e ithutileng qetellong ya thuto e bontshang kutlwisiso.

Nahana ka bobedi-karolo
Baithuti ba nahane ka bongwe, ba buisane le thaka, ebe o arolelana le sehlopha ho hlahloba kutlwisiso.

Maikutlo a dithaka
Baithuti ba arolelana mosebetsi le baithuti mmoho le ho fana ka bonolo maikutlo a ahang le ho nahanisisa ka tshebetso ya yona.

Dibuka tsa ho ithuta
Baithuti ba boloka dibuka ho ngola seo ba ithutileng sona, ho fana ka kutlwisiso ya bona ya tswelopele.

Mosebetsi ya
Sehlopha le dipapadi monate, mosebetsi wa ho sebedisana mmoho e o dumella ho hlokomela bokgoni ba hona jwale.

Ho botsa nakong ya dithuto
Sebedisa dipotso tse bulehileng ho kgothalletsa baithuti ho hlalosa monahano wa bona le ho beha mabaka.

Tekanyetso e le ho ithuta ho kenyelletsang baithuti ho nahanisisa ka tswelopele ya bona, ho ba kgothalletsa ho nka maikarabelo a thuto ya bona. Ka sena, ba hlahloba kutlwisiso ya bona ka mafolofolo, e leng se kgothalletsang thuto e tebileng le ho itseba.

K-W-L (Tseba seo o ithutileng sona)

ditjhate

Baithuti ba tlatsa seo ba se tsebang, ba batla ho se tseba, mme hamorao seo ba ithutileng sona ho ka hokahanya tsebo ya pele le dikgopolo tse ntjha.

Pheletso ya Pale

Fana ka qalo ya pale le ho dumella baithuti ho e qetella ba sebedisa tsebo ya bona ya pele.

Mmapa wa Kgopolo

dimmapa tse bontshang seo ba se tsebang le ho eketsa ditaba tse ntjha jwalo ka ho ithuta ho tswela pele.

Ke Eng e Haellang?

Hlahisa mehopollo e sa phethahalang kapa ditshwantsho le ho dumella hore baithuti ba tlatsa dikgeo ka ho sebedisa seo ba se tsebang.

Ho nahana ka maikutlo

Tsebo ya pele ka ho dumella baithuti ho kenya mehopollo e amanang le sehlooho.

Dipuisano tse Mafolofolo

Qala dithuto ka ho kopa baithuti ho amahanya sehlooho se setjha le boiphihlelo a tse fetileng kapa tsebo.

Ditekete tsa ho tswa

Baithuti ba hlalosa jwang tlhahisoleseding e ntjha e hokahaneng le ntho eo ba ntseng ba e tseba.

Dibuka tsa ho ithuta

Baithuti ba nahanisa beke le beke kamoo tlhahisoleseding e ntjha e hokahanang le seo ba seng ba ntse ba se tseba.

Tekanyetso ya ho ithuta e o fa bopaki ba kateleho ya moithuti ka nako e itseng, e o thusa ho lekanya kgatelopele ka kakaretso le ho etsa diqeto tse nang le tsebo mabapi le kgatelopele ya bona.

Diteko Mafelong a Kotara

Diteko tsa semmuso ho lekola boqhetseke ba dikahare.

Dipotso

Diteko tse kgutshwane tsa ho hlahloba kutlwisiso ka mora dithuto.

Mesebetsi e Ngolwang

Mesebetsi ya ho hlahloba kutlwisiso ka ho ngola.

Merero

Mesebetsi ya boiqapelo ho bontsha tsebo.

Ho Bala Ditekanyetso

Ditekanyetso ka bonngwe ho lekanya ho bala ka thello.

Diteko tsa Tshebetso

Ho sebedisa tsebo maemong a nnete a bophelo.

Sesebediswa se bolokang mesebetsi

Pokello ya mosebetsi ho lekola tswelopele ha nako e feta.

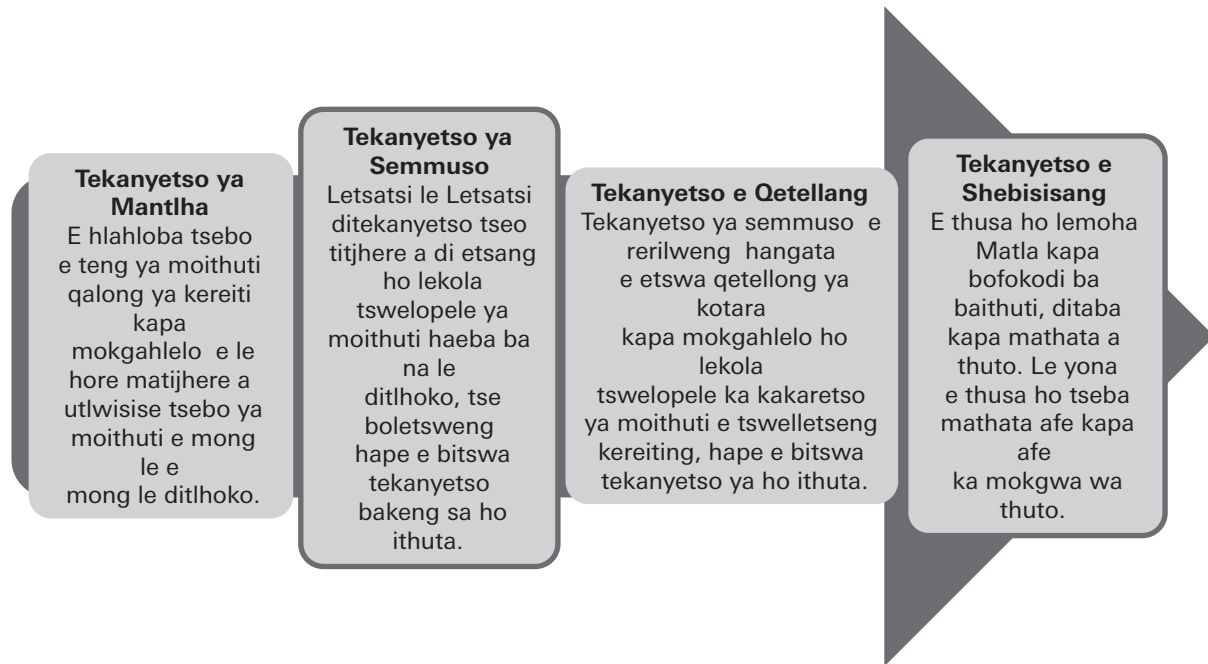
Nehelano ya Molomo

Baithuti ba hlahisa kutlwisiso ya bona ka molomo.

Setatamente sa Kharikhulamo ya Naha (NCS) se hlakisa tsebo ya ho bala le ho ngola, dipalo, le bokgoni ho tsa bophelo e le dikarolo tse tharo tsa bohlokwa bakeng sa baithuti ba mokgahlelo wa motheo, tse lokelang ho hlahlojwa. Lefapha la Thuto le fana ka Moralalo wa **Ditataiso tsa Tekanyetso ya Mokgahlelo wa Motheo** ho tshehetsa matitjhere ho ntshetsapele le ho kenya tshebetsong ditlwaello tse tsamaellanang le CAPS. Letoto lena le sebedisa kgopolo ya **phapang moralong** wa lona wa ditaba, ho thusa wena le baithuti ba hao ho fihlela metheo le merero ya tekanyetso e behilweng ke NCS.

Mefuta ya Tekanyetso bakeng sa Mokgahlelo wa Motheo

Lefapha le ananela mefuta e 4 ya ditekanyetso bakeng sa Mokgahlelo wa Motheo, e ngotsweng tokomaneng ya Ditataiso tsa Tekanyetso ya NCS:

Tekanyetso ya Ho Bala Mokgahlelong o fatshe

Kopana le Lily, moithuti ya kganyang le ya ratang ho tseba wa Kereiti ya 3 ya ratang ho tla sekolong. Leha ho le jwalo, ho sa tsotellehe tjheseho ya hae, o tobana le mathata thutong e nngwe le e nngwe. Nakong ya thuto ya puo, Lily o atisa ho kopa ho ya ntlwaneng, a tshaba hore titjhere ya hae e tla mo bitsa hore a balle baithuti ba bang ka lentse le phahameng. Dipalong, o sokola ka ho rarolla mathata a mantswe, ho thata ho a latela. Ho thuto ya ho rarolla mathata, ho nahana ka botebo le ho sebetsa mmoho Ho Khouda le Dirobot, ha a kgone ho tsamaisana le ditaelo tse ngotsweng bakeng sa mesebetsi, mme ho Bokgoni ho tsa Bophelo, o lahlehelwa ke dintlha tsa bohlokwa hobane ha a kgone ho bala mongolo wa buka ya mosebetsi. Ho ile ha hlaka ho matijhere a hae hore taba ya sebele ha e mabapi le dithuto ka botsona, empa ke bothata ba Lily ba ho bala ka thello. Ntle le tsebo e matla ya ho bala, o sokola ho utlwisisa dipotso, ho latela ditaelo, le ho fumana dintlha tse ntjha dithutong tsohle tsa hae.

Haeba o nahana ka baithuti ba hao, o tla bona hore Lily ha a mong. Baithuti ba bangata ba batjha ka phaposing ya hao le bona ba ka nna ba thatafalla ke ho bala ka tekanyo e lebelletsweng bakeng sa dilemo tsa bona. Baithuti bana, jwalo ka Lily, ba tobana le mathata dithutong tse fapaneng, eseng hobane ba haellwa ke thahasello kapa bokgoni, empa hobane ha ba eso be le tsebo ya ho bala e hlokalang ho etsa mesebetsi wa bona ka botlalo. Phephetso ena e tlwaelehileng e totobatsa bohlokwa ba ho etella pele ntshetsopela ya ho bala Mokgahlelong wa Motheo, ho netefatsa hore moithuti e mong le e mong o fumana tshehetso eo a e hlokanang hore a atlehe.

Ditekanyetso tse Potlakileng bakeng sa baithuti ba nang le bokgoni bo fapaneng

Ha baithuti ba ntse ba hatela pele Dikereiting tsa R-3, ho tlwaelehile ho lemoha bokgoni le mekgwa e mengata ya ho ithuta ka phaposing ya ho ithutela. Le hoja baithuti ba bangata ba ntlafatsa tsebo ya bona ka ditekanyetso tse fapaneng, ba bang ba ka bontsha matshwao a ho ithuta kapa bokowa ba mmele bo ka amang tswelopele ya bona dithutong. Ho tsebahatsa diqholotso tse esale qalong ho bohlokwa, kaha ho kena dipakeng ka nako ho ka fana ka tshehetso eo baithuti ba e hlokang hore ba atlehe.

Leeto la Leah

Leah e ne e le moithuti ya kganyang le ya inahanelang ka Kereiti ya 2 haholo, a tletse ho batla ho tseba le boiqapelo. O ne a rata ho taka le ho aha dintho ka matsoho a hae, hangata a lahlehelwa ke mosebetsi wa hae wa ditshwantsho ka dihora tse ngata. Ho sa tsotellehe ditalente tsa hae tse hlakileng, Leah o ile a sokola dibakeng tse ngata sekolong. O ne a fumana ho le thata ho tsepamisa mohopolo nakong ya dithuto, haholo-holo ha phaposi e le lerata kapa e na le mosebetsi o mongata. Hangata o ne a ikutlwa a sithabeditswe ke diphetoho tseo a neng di etsa, tse kang ho tshwara moemedi wa titjhere kapa tokisetso e ntjha ya ho dula, mme o ne a tshwenyeha ha a koptjwa ho kopanela mesebetsing ya sehlopha.

Titjhere ya hae e ile ya hlokomela hore Leah o ne a kgetha ho sebetsa a le mong mme e ne e se hangata a bapalang le baithuti mmoho le yena nakong ya kgefutso. Ha ho tluwa tabeng ya ho latela ditaello tsa molomo, ka dinako tse ding o ne a bonahala a ferekane kapa a tsielehile, esita leha ditaello di ne di phetwa. Le hoja a ne a ipabola mesebetsing ya boqapi, Leah o ne a ena le bothata ba ho hlalosa maikutlo a hae nakong ya dipuisano tsa phaposi mme hangata o ne a qoba ho shebana le batho mahlong, ho neng ho thatafaletsa matitjhere a hae ho buisana le yena.

Ha selemo sa sekolo se ntse se tswela pele, mohlokomedi wa Leah le titjhere ba ile ba ameha haholo. Leha tshebetso ya hae ya thuto dithutong tse kang bonono e ne e le matla, mathata a hae a puisano, dikamano tsa setjhaba, le ho sebetsana le kgateello ya maikutlo di ne di ntse di bonahala haholwanyane. Mohlokomedi wa hae o ile a ipotsa hore na ke hobaneng ha Leah a ne a thatafalla hakaale ho sebetsana ka katleho le dintho tse neng di bonahala di le bonolo ho bana ba dithaka tsa hae.

Ka mora dikopano tse mmalwa le matitjhere a hae, Leah o ile a fetisetswa tlhahlobong. Ke nakong ena moo Leah le lelapa la hae ba ileng ba ithuta hore o na le bohloko ba kelello autism spectrum disorder (ASD). Ka dilemo tse ngata, Leah o ne a ntse a sebetsana le mathata a amanang le kutlo, puisano, le ho sebedisana le batho ba bang ntle le ho tseba lebaka.

Ka kutlwisiso ena e ntjha, titjhere ya Leah le mohlokomedi ba ile ba sebetsa mmoho ho theha tikoloho e mo tshehetsang haholwanyane. Ka phaposing ya ho ithutela, titjhere ya hae e ne e sebedisa manane a pono ho mo thusa ho laola diphetoho tsa manane le ho fana ka sebaka se kgutsitseng moo a neng a ka ya teng ha a ikutlwa a imetswe. Leah o ile a boela a fuwa nako e eketsehileng ya ho sebetsana le ditaello tsa molomo mme a dumellwa ho sebetsa ka dihlopha tse nyenyane kapa a ikemetse ha ho hloka hala.

Ho utlwisisa lefu la hae la bohloko ba kelello autism ha ho a ka ha thusa Leah feela empa hape

ho ile ha matlafatsa titjhere ya hae ya ho hlophisa tsehetso ka tsela e dumellanang le matla a hae. Ha nako e ntse e ya, Leah o ile a itshepa haholwanyane ka phaposing. O ile a ithuta mekgwa ya ho sebetsa ka katleho le mathata a maikutlo mme a qala ho ikutlwa a phutholohile haholwanyane maamong a setjhaba. Ka tsehetso e nepahetseng, Leah o ile a kgona ho atleha, a paka hore ho hlahlojwa ha se tshitiso ya katleho, empa ke senotlolo sa ho notlolla disebediswa tse nepahetseng bakeng sa kgolo.

Pale ena e totobatsa bohlokwa ba ho lemoha matshwao a bohloko ba kelello autism pele le mathata leha e le afe a mang a ho ithuta kapa bokowa, ho dumella mehato e nepahetseng e ka thusang baithuti ba kang Leah ho hlola mathata le ho finyella bokgoni ba bona ka botlalo.

Mokgwa wa ho ruta

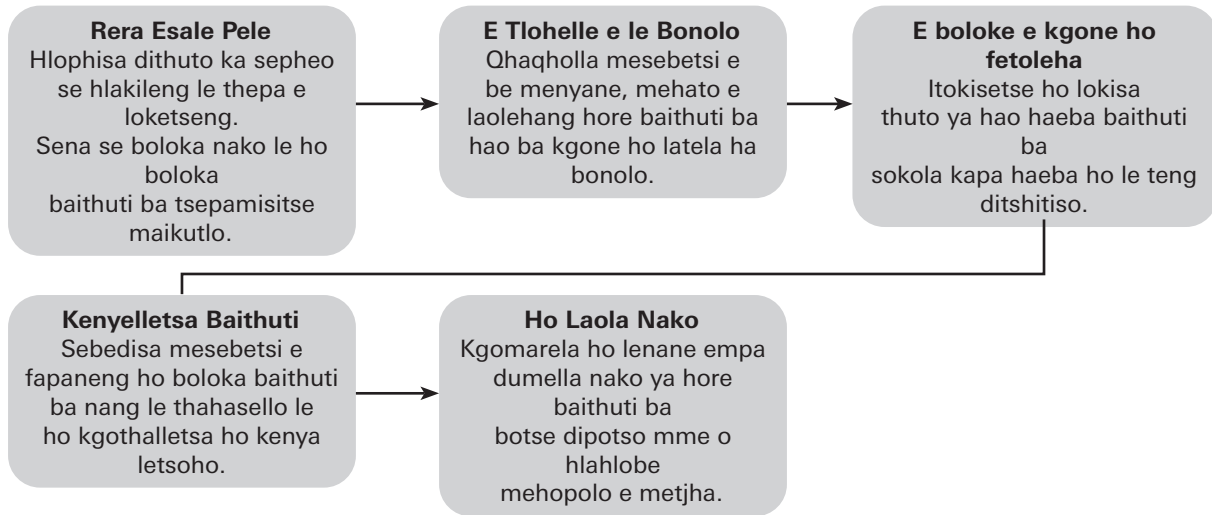
Kgopolo-taba ya phapano ke mokgwa wa ho ruta o tsepamisang maikutlo kamoo baithuti ba lemohang le ho utlwisisa boiphihlelo ba **mefuta e fapaneng** ya kgopolo e rutwang. Taba ya mantlha ke hore baithuti ba utlwisise mohopolo ka botebo ha ba pepesetswa mehlaleng e mengata le e seng mehlala e totobatsang phapang le ho tshwana ho teng ka hara thuto e itseng.

Mohopolo wa motheo wa Kgopolo-taba **ya mefuta e fapaneng** ke hore baithuti ba ithuta betere ha ba bona diphapano le ho tshwana ho seo ba se rutwang. O fana ka maikutlo a hore baithuti ba ke ke ba utlwisisa ntho ka botlalo ntle le haeba ba e bona ka mekgwa kapa maemo a fapaneng. Ka ho bontsha bobedi hore na mohopolo ke eng le seo e seng sona, baithuti ba ka tsepamisa maikutlo ho seo e hlileng e leng sa bohlokwa.

Ka mantswe a bonolo, **ho ithuta kgopolo hantle, ithute ho hloka ho bona hore na ke dipheotoho dife le tse dulang di tshwana**. Sena se ba thusa ho hlokomela dikarolo tsa bohlokwa tsa mohopolo. Jwaloka matitjhere, re ka thusa ka ho bontsha mehlala e fapaneng e totobatsang phapang ena, e leng ho nolofalletsang baithuti ho utlwisisa ka botebo. Dikarolo tsa bohlokwa tsa Kgopolo-taba ya phapang thutong di kenyelletsa:

1. **Ho Tsepamisa Maikutlo ho Dikarolo tsa Bohlokwa:** Titjhere o hlwaya ditshwanelo tsa bohlokwa tsa kgopolo le ho hlahisa mefuta e fapaneng e totobatsang dikarolo tseo.
2. **Mekgwa ya Mefuta e Fapaneng:** Titjhere o sebedisa mekgwa e fapaneng ho thusa baithuti ho bona hore na ke eng e fapaneng le se sa fetoheng. Mekgwa ena e kenyelletsa:
  - **Kgahlano:** Ho fana ka mehlala e hanyetsanang ho totobatsa diphapang.
  - **Kakaretso:** Ho bontsha mefuta e fapaneng ka hara kgopolo ho utlwisisa tshebediso e phatlalletseng.
  - **Karohano:** Ho hlahisa tshobotsi e nngwe le e nngwe ka thoko ho tsepamisa maikutlo a bohlokwa ba yona.
  - **Ho Kopanya:** Ho kopanya dikarolo tsa bohlokwa ho bona hore na di sebedisana jwang ka hara kgopolo.
3. **Temoho:** Ka ho ba le boiphihlelo bo fapaneng, baithuti ba ka lemoha hore na ke dintlha dife tseo e leng tsa bohlokwa le ho hlaolela kutlwisiso e tebileng ya kgopolo.

Tsamaiso e atlehileng a thuto

Bophelo bo botle ba matijhere

Ho ruta ke mosebetsi o boima haholo ho ditsebi tse ngata. Ha se feela mosebetsi o boima, o nang le diphephetso tse ngata tsa disebediswa, ho ka hlahisa dikotsi tse ngata naheng e nang le botlokotsebe bo phahameng le morusu. Ka mabaka ana ho a hloka hore o be le ditsamaiso tsa ho itlhokomela, ho theola le ho sebetsana le boiphihlelo le matshwenyeho a bona.

Ho inahana le ho thuisa

Nka metsotso e seng mekae letsatsi ka leng ho phomola ka ho itlwaetsa ho ba le inahana. Boikwetliso ba ho phefumoloha le ho kgutsisa mehopolo ya hao ho ka thusa ho fokotsa kगतello ya maikutlo. Disebediswa tsa mahala tsa ho thuisa di fumaneha ho marangrang mme di ka etswa ka phaposing ya hao nakong ya kgotso.

Aha ditjhaba tse tshehetsanang

Eba setho kapa o thehe sehlopha sa matijhere bakeng sa tshehetso le ho ithuta. Ho arolelana boiphihlelo le ba bang ho ka o thusa ho sebetsana le mathata a ho ruta le ho fana ka maikutlo a matjha.

Eba le phepo e nepahetseng, dula o le mahlahahlaha mme o hlokomele lentswe la hao.

Ditlwaelo tse bonolo tsa letsatsi le letsatsi tse kang ho dula o nwa metsi, ho ja dijo tse matlafatsang, le ho ikwetlisa kamehla ho tla boloka matla a hao a le hodimo le ho sireletsa bophelo ba hao.

Bophelo ba Kelello le maikutlo

Ho ruta bana ba banyenyane, ba tlokotsing ho ka ba boima maikutlong. Ho bohlokwa ho ba le sebaka se sireletsehileng kapa sebaka seo o ka buang ka boikarabelo ba hao ho sona le ho sebetsana le boima ba kelello ba karolo ya hao.

Tsamaiso ya Phaposi

Ho tsamaisa diphaposi tse kgolo, ho tlwaelehile dikolong tse ngata, e ka ba phephetso. Ho theha ditataiso tsa tshebedisanommoho ho thusa ho kgothalletsa setjhaba se nang le tlhompfo, se kenyeletsang bohle. Ho kgothalletsa baithuti ho maitshwaro le maikemisetso a ho ithuta ho phahamisa botho ba melao le ditebello.

Mawa a sebetsang hantle a tsamaiso ya diphaposi a kenyelletsa:

- Ho beha meedi: Hlalosa melao le meedi e hlakileng ho tloha qalong mme o tswele pele ho e tiisa.
- Tlwaelo le sebopeho: Ho boloka mekgwa e tsitsitseng ho thusa ho laola dihlopha tse kgolo.
- Mosebetsi wa dithaka: Ho kopanya baithuti ka dihlopha ho kgothalletsa thuto ya dithaka, tshebedisano mmoho, le boikarabello bo arolelanwang.
- Disebediswa tse bonwang le tse mamelwang: Sebedisa Dithusa-thuto tse bonwang (diphousetara, matshwao a matsoho) le mantswa a mamelwang (mmino, ho opa diatla) ho tiisa ditaelo.
- Ditaelo tse fapaneng: Lokisetša dithuto ho fihlela ditlhoko tse fapaneng tsa baithuti ka phaposing.

Tsamaiso ya Dikereiti tse ngata

Diphaposi tsa dikereiti tse ngata, moo dikereiti tse fapaneng di rutwang hammoho, ho bohlokwa ho utlwisisa bokgoni ba moithuti ka mong. Qala dithuto ka mosebetsi o akaretsang baithuti bohle mme o ba abele mesebetsi ho ya ka maemo a bokgoni ba bona. Sebedisa mesebetsi wa batho ba babedi kapa wa sehlopha ho dumella baithuti ho sebedisana, ho sa tsotellehe hore na ba na le bokgoni bo tshwanang kapa bo fapaneng. Mosebetsi e qhaqhollotsweng ho e etsa e be bobebe ho netefatsa hore baithuti ba bokgoni bohle ba dula ba tshwarehile mme ba ka kenya letsoho ka mokgwa o nang le moelelo.

Ho Tshehetsa Mekgwa e fapaneng ya ho ithuta

Ka phaposing efe kapa efe ya ho ithutela, ebang ho na le baithuti ba 15, 20, kapa 40+, ho tla ba le mefuta e fapaneng ya mekgwa ya ho ithuta. Tsena ke ditsela tseo ka tsona baithuti ba monyang, ba sebetsanang le bona, ba utlwisisa le ho hopola dintlha. Ho theha tikoloho ya ho ithuta e kenyeletsang, ho bohlokwa ho tseba le ho tshehetsa mokgwa wa ho ithuta wa moithuti e mong le e mong le ho fetola mekgwa ya hao ya ho ruta ho fihlela ditlhoko tsa bona.

Ho ya ka tsamaiso ya VARK, mekgwa ya ho ithuta e hlophisitswe ka dikarolo tse 4 tse ka sehloohong:

- Ho Ithuta ka Pono/Sebaka: Mokgwa o tlwaelehileng haholo. Baithuti bana ba ipabola ha lesedi le hlalishwa ka pono, jwaloka ka ditshwantsho, ditjhate, le ho shebisisa.
- Thuto ya Kutlo: Baithuti bana ba sebetsana le tlhahisoleseding hantle ka ho utlwa, ho bua le ho mamela. Dipuisano le ditlhaloso tsa mantswa di ba thusa ho utlwisisa dikgopolo tse ntjha.
- Ho Ithuta ho Bala le ho Ngola: Baithuti ba sehlopheng sena ba atleha ka ho bala le ho ngola. Ba ipabola tabeng ya ho sebetsana le ditaba tse ngotsweng mme ba na le tsebo e matla ya Kgopolo-tabana.

- Ho Ithuta ka Ho Tshwara: Baithuti bana ba rata ho ithuta ka ho etsa. Ba sebetsana le ditaba ka ho ama, ho sisinyeha, le boiphihlelo ba matsoho, ba ipabola mesebetsing e etswang ka matsoho.

Sehlooho sa 1 Mabapi le nna

Sebaka sa thuto	Mabapi le nna
Nako ya ho ruta	Dihora tse 6
Disebediswa tse kgothaleditsweng	Ditshwantsho tse bohuwang; dikarete tsa padiso
Diphetho tsa ho ithuta	<ul style="list-style-type: none"> Hlwaya boitsebo Ntlafatsa boitshepo ba hao Hlompha diphapang
Bokgoni	Bapisa, sheba, hlwaya
Tsebo	Motho e mong le e mong o ikgethile. Hlwaya le ho utulla dintho tse fapaneng.
Boleng	Tlhomphe
Maikutlo	Mamello
Tsebo ya motheo	Bokgoni ba kutlwisiso, Tsebo ya letsatsi le letsatsi Ditshwano le diphapang
Dipotso tsa boinahani- siso	Ke tshwana jwang le metswalle ya ka? Ke fapane jwang le metswalle ya ka?
Matahanyo	Puo ya lapeng: Ho mamela le ho bua: Puo e hlophisitsweng le e sa hlophiswang: Ho arolelana mehopolo le menahano le ho bontsha kutlwisiso ya menahano Mmetse: 3.3. Ho boha dintho: Taka le ho toloka dintho tsa 3-D ho tswa dibakeng tse fapaneng. Ho bala dinomoro tse bonolo ho fihla ho 10
Mokgwa wa ho ruta	Puisano, pontsho, taelo, ho botsa, tekanyetso e seng ya semmuso
Tekanyetso	Ere ke lekole
Ruburiki	Tekanyetso e seng ya semmuso maqephe a 3 le 5

Ha re qale

Ke ikgethile - Buka ya Moithuti maqephe a vi le 1

Ha o tsebisa sehlooho sena hatella se etsang re fapane. Sena e ka ba pososelo ya rona, bolelele, moriri, kapa mmala wa mahlo a rona. Bolella baithuti hore ba shebe ka tlelaseng ho bona na motho e mong le e mong o a tshwana ka bolelele. Ba botse hore na moriri wa motho e mong le e mong o lekana ka bolelele le ka mmala. Ba kope hore ba bososele kaofela, sheba ho potoloha tlelase mme o bone na dipososelo tsohle di a tshwana. Ba botse na ba bonang.

(Ka kopo eba hlokolosi ka taba ya hore moithuti a ka ba le bokowa ba mmele. Ka kopo lemoha hore baithuti ba ka nna ba arabela hampe ho diphapang tsa ba bang.)

Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba ka bang bahlano ho latela boholo ba tlelase. Netefatsa hore o kgetha baithuti ba dihlopha tse fapaneng tsa morabe. Baithuti ba lokela ho lemoha hore motho e mong le e mong o shebahala ka tsela e fapaneng. Ba bolelle hore phapang eo e bolela hore re fapane hape **re ikgethile**.

- Ditshwantsho tse bohawang le tsona di ka sebediswa. Bontsha ditshwantsho tsa baithuti ba shebahalang ka tsela e fapaneng mme o kope baithuti hore ba hlwaye diphapang.
- Sheba setshwantsho se leqepheng la vi.
- Botsa dipotso tse qholotsang jwalo ka. Mohlala: O bona eng? Ho na le bana ba bakae?
- Jwetsa baithuti hore ba itshupe.
- Jwetsa baithuti hore ba supe motswalle wa bona.
- Jwetsa baithuti hore ba supe moithutimmoho e mong.
- Sena se thusa ho totobatsa hore baithuti ba setshwantshong ba itshupile.
- Ba etsang?
- Botsa baithuti hore na ba etsang le hore na ba ka hlalosa ngwana ka mong.
- Jwetsa baithuti ba fapaneng hore ba arabe.
- Hlalosa hore kaofela ba shebahala ba fapane hobane ba ikgethile.
- Manamisa lentswe leo le letjha ka tlelaseng ka ditlhaku tse kgolo tse totobetseng.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Ho na le bana ba bahlano setshwantshong.
2. Bana ba itshupile.
3. Tjhe, kaofela ba shebahala ba fapane.

Tshebetso ya 1 (Buka ya Moithuti leqephe la 1)

Sebetsang ka bobedi.

Tataiso ya tshebetso

- Baithuti ba dula ka bobedi ditafoleng tsa bona kapa mmeteng.
- Hlalosa hore o tla bala potso.
- Baithuti ba lokela ho nahana ka seo ba se bonang, ba nahane ka karabo, mme ba fanane sebaka sa ho araba. Potoloha ka tlelaseng ho mamela dipuisano tsa baithuti.
- Bala dipotso ka lentswe le phahameng.
- Efa baithuti nako ya ho nahana (hoo e ka bang motsotso o le mong).
- Baithuti ba fanana sebaka sa ho araba.
- Nka maikutlo ho tswa ho bobedi bo fapaneng.
- Supa hore moshanyana e mong o rwetse dikgalase mme ngwanana e mong o rwetse sethusa-kutlo.
- Botsa baithuti: Le nahana hore ke hobaneng ha ba di hloka? Hlalosa hore na ke hobaneng ha di hlokeha:
- Dikgalase/dispekthakele di sebediswa ha motho a sa bone hantle.
- Sethusa-kutlo se sebediswa ha motho a sa utlwe hantle.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Bana ba bararo ba na le moriri o motsho.
2. Ho na le bana ba babedi ba apereng dikipa tse tshweu.
3. Tjhe, ngwana o apere sekipa se metsero e metsho le e mesweu.
4. Moshanyana wa motho e mosweu o na le leino le tswileng.

Kenyelletso le ho fapana

- Ditshebetso di dumella bokgoni bo sa tshwaneng ba ho ithuta le ho hlahisa boikutlo ba ho ba le moo motho a welang teng ka ho sebetsa le sehlopha le ho ba le tshebedisano.
- Sebetsana le ho fapana ka ditshwantsho tse loketseng ho Buka ya Moithuti le ka ditshebetso tseo ka ho hlaka di kgothaletsang ho ela maikutlo a ba bang hloko le ho arolelana ka setso

Disebediswa

Ditshwantsho tse tswang dimakasineng kapa dikoranteng tsa bana kapa batho ho bontsha hore kaofela re shebeha ka tsela e fapaneng/ikgethang;

Buka ya Moithuti;

DBE Rainbow Buka ya 1;

dikarete tsa padiso to read as: dikarete tsa padiso tse nang le mantswe a amanang le sehlooho: dikgalase, sethutsa-kutlo, ho ikgetha.

Ruburiki ya ho lekanya tshebetso: Lekanya tshebetso ya baithuti ba sebetsang ka bobedi ka tsela e seng ya semmuso

Moithuti o kgonne ho:	✓	×
hlwaya bana ba nang le moriri o motsho		
bala na ho na le bana ba bakae ba apereng dikipa tse tshweu		
hlwaya na ke bana bafe ba se nang leino kapa meno.		

Thuto ya Boikwetiso ba Mmele

Sebetsang ka dihlopha.

Tataiso ya tshebetso:

- Arola baithuti ka dihlopha tse nne.
- Fapanya dihlopha ho latela bong, morabe le bodumedi.
- Eba hlokolosi ho baithuti ba ka nnang ba ba le bokowa/dithibelo tsa mmele.
- Mosebetsi o ka phethelwa ka hare kapa ka ntle ho latela sebaka.
- Sebedisa phala kapa ntho e tshwanang ho tsebisa baithuti hore ba qale neng ba qete neng.
- Etsa boikwetiso ba ho iphuthumatsa le ho iphodisa le baithuti.

Tshebetso

Baithuti baa tsamaya, baa tlola le ho matha ba ya pele le morao.

- Hlalosetsa baithuti tshebetso mme o ba fe mehlala.
- Sebedisa baithuti ba mmalwa ho bontsha (baithuti ba fapaneng).
- Beha ditebello: Ho fana ka mehlala, ho letsa phala hanngwe ho bolela qala, ho letsa phala habedi ho bolela emisa.
- Ikwetlise le baithuti kaofela: tsamaya o ya pele le morao, tlola le ho matha.
- Dumella dihlopha tsohle ho ikwetlisa.
- Ha dihlopha di ntse di ikwetlisa, etela sehlopha ka seng ho bona na ke baithuti ba feng ba sokolang. Sebedisa lenane la tekolo ho bokella lesedi.

Mohlala wa lenane la tekanyetso

Lebitso la moithuti	Tlola	Pele	Morao	Matha
Thabo Mofokeng	✓	×	✓	✓

Tshebetso ya 2 (Buka ya Moithuti leqephe la 2)

Sebetsang ka dihlopha.

Tataiso ya tshebetso

- Baithuti ba dula mmeteng.
- Bontsha baithuti setshwantsho/motako o leqepheng la 2.
- Ba botse na ba bonang.
- Sekasekang dintlha tse setshwantshong.
- Supa dintlha tse jwalo ka: mmala wa moriri, mmala wa mahlo, moo moshanyana a emeng, hobaneng ho na le 7 balunung. Hlalosa ntlo ya bo moshanyana mme o botse baithuti ka nomoro ya ntlo. Bala se ngotsweng ka thoko ho setshwantsho.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Lina o na le moriri o motsho le mahlo a sootho. O apere sekipa se tshehla le borikgwe bo boputswa.
2. Lina o dilemo di 7. O tshwere balunu e nang le nomoro ya 7 ho yona.
3. Lina o dula 10 Main Street, Bela-bela.
4. Ntlo yabo Lina e tshweu e na le lemati le lesootho

Kenyelletso le ho fapana

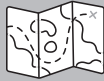
Eba hlokolosi ho baithuti ba ka sokolang ho lekanya dilemo tsa Lina le aterese ya hae. Dihlopheng tse fapaneng, baithuti ba ka thusana. Kgothaletsa mamellano, bohlokolosi le tlhokomelo ka sena.

Disebediswa

Ditshwantsho ka bana kapa batho ho bontsha hore e mong le e mong wa rona o shebahala ka tsela e fapaneng. Buka ya Moithuti leqephe la x; Buka ya DBE ya mesebetsi; dikarete tsa padiso to read as: dikarete tsa padiso tse nang le mantswe a amanang le sehlooho

Ruburiki ya ho lekanya tshebetso: Lekanya tshebetso ya baithuti ba sebetsang ka dihlopha ka tsela e seng ya semmuso

Moithuti o kgonne ho:	✓	✗
Hlalosa Lina		
Fana ka dilemo tsa Lina		
Fana ka aterese ya Lina		
Hlwaya mmala wa ntlo yabo Lina		

Nako ya ho utulla

Sebetsa o le mong.

Dimatheriale: mebala, dikerayone, thempoleite ya ho ngola, pampiri ya tshebetso
Baithuti ba boela ditafoleng tsa bona mme ba nka metsotso e mmalwa ho dula fatshe.
Fana ka leqephe le nang le foreime ya ho ngola le sebaka bakeng sa motako ya moithuti.

Thempoleite e kenyellelsa:

Lebitso la hao: _

Fane ya hao: __

Dilemo tsa hao: _____

Aterese ya hao: .

Dinomoro tsa mohala tsa batswadi ba hao _____ (Hlalosa hore sena ke motho eo a dulang le yena: motswadi, nkgono/ntatemoholo, rakgadi/mmangwane, malome/rangwane, jj.)

Pele baithuti ba qala, ba lokela ho nahana ka hore na ba shebahala jwang.

- Ba bolelle hore ba nahane ka mmala wa moriri wa bona le mmala wa mahlo a bona.
- Ba tlameha ho ba le boiqapelo ho kamoo ba kgethang ho itlhahisa.
- Kgothaletsa baithuti ho sebedisa mebala e fapaneng le ho natefelwa.

Hlalosa tshebetso: Taka setshwantsho sa hao mme o phethele dintlha: hlalosa hore na ba tlameha ho phethela eng. Baithuti ba sa tsebeng lesedi kaofela ba tlameha ho tlatsa feela lebitso, fane le dilemo tsa bona (ka dipalo).

Ruburiki ya ho lekanya tshebetso: Lekanya tshebetso ya baithuti ba sebetsang ka bomong ka tsela e seng ya semmuso

Moithuti o kgonne ho:	✓	×
taka sefahleho		
bontsha mmala wa moriri o nepahetseng (o haufi ka ho fetisisa)		
bontsha mmala wa mahlo o nepahetseng (o haufi ka ho fetisisa)		

Moithuti o kgonne ho:	✓	×
ngola lebitso la hae		
ngola dilemo tsa hae		

Bonono bo Iqapelwang

Sebetsa o le mong.

Tataiso ya tshebetso

- Hlalosa hore baithuti ba takile difahleho tsa bona ho e nngwe ya ditshebetso tse fetileng.
- Beha ditshwantsho tsa bana ba mmalwa botong. Sebedisa bonyane merabe e meraro.
- Kopa baithuti hore ba phahamise menwana ya bona e supang. Ba bontse hore na monwana o supang ke ofe.
- Ba bontshe kamoo o etsang mola moeding wa sefahleho sa hao ka ho tsamaisa monwana wa hao ho potoloha sefahleho sa hao.
- Ba botse na ba bone seo o se entseng.
- Ere ba etse ntho e tshwanang. Ere ba supe mahlo, nko, molomo, le ditho tsohle tsa difahleho tsa bona.
- Mamela maikutlo a baithuti ha ba araba dipotso tsa hao mme o ba kope hore ba supe dintlha tse ditshwantshong tse botong le tsona.
- Hlalosa hore jwale ba tlo penta setshwantsho sa difahleho tsa bona, mme ba lokela ho kenjelletsa dikarolo tsohle tseo sefahleho tse ba di supileng.
- Mehlopi le boitokiso: Hlophisa ditafole tsa baithuti ka pente e seng e tswakilwe, pampiri, maborashe a pente le metsi. (Haeba sena se sa kgonehe, baithuti ba ka taka sebakeng sa ho penta.)

Tshebetso

- Baithuti ba taka sefahleho.

Mohlala wa lenane la tekanyetso

Moithuti o kgonne ho:	✓	✗
penta sefahleho sa hae		
kenjelletsa dikarolo tsohle tsa sefahleho		
bontsha mmala wa moriri o nepahetseng (o haufi ka ho fetisisa)		

Re kgethehile hape re a ikgetha

LB leqephe la 3

- Baithuti ba sheba metako e leqepheng la 3 la Buka ya Moithuti.
- Botsa baithuti na ba bonang: Ba lemoha eng ka bana ba metakong?
- Ba botse na ba kile ba utlwa lentse le kgethehileng le sebediswa pele ho moo le hore na ba nahana hore le bolelang. O tla kgona ho fumana kutlwisiso ya bona e kgethehileng ka dikarabo tsa bona tse fapaneng.

Tshebetso ya 3 (Buka ya Moithuti leqephe la 3)

Sebetsa o le mong.

Tataiso ya tshebetso

- Tsebisa mohopolo wa ho 'ikgetha'. Sheba metako e leqepheng la 3 la Buka ya Moithuti. Sekaseka ho ba 'e le nngwe ya mofuta wa yona'.
- Hlalosetsa baithuti hore batho ba kgethehile hobane ba fapane, mme seo ke sona se etsang hore ba ikgethe.
- Botsa baithuti na ke eng e etsang motho a ikgethe.
- Tsena ke tsona tse etsang batho ba fapane.
  - Mmala wa moriri
  - Mmala wa mahlo (Bontsha mantse a jwalo ka putswa, sootho, ntsho, jj. Mantse ao ba tla a hloka ho hlalosa mebala ya moriri le mahlo a bona.)
  - Pososelo
  - Semelo (tsela eo motho a itshwarang le ho nahana, e mo etsang hore a ikgethe le ho fapana le batho ba bang.)
  - Ditalente (seo re tsebang ho se etsa hantle): Ba botse na ba kgona ho etsa eng hantle.
  - Metswalle le ba lelapa la rona. (Beha setshwantsho sa lelapa botong mme o bue ka hore na batho ba setshwantshong ba fapane jwang, hobane kaofela baa ikgetha.)

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Baithuti ba ngola ka bukeng tsa bona tsa mesebetsi: Ke ikgethile.
2. Baithuti ba phethela dipolelo ka ho kenya mantse a nepahetseng. Dikarabo di tla fapana. Potoloha tlelase mme o thuse baithuti ka mantse moo ho hlokehang.

Kotara ya 1

Kenyelletso le ho fapana

Ela hloka baithuti ba ka tshabisang kamoo ba fapaneng le ba bang ka teng. Baithuti dilemong tsena ba na le kutlwisiso e fokolang ya hore na ba kgona ho etsa eng hantle.

Utlwisisa hore baithuti ba tswa malapeng a fapaneng mme sena mohlomong ha se so lekolwe lapeng, kahoo ha o tsebisa sehlooho sena ho tla hloka hore le wena o netefaletse moithuti ka mong hore o kgethehile le ho ikgetha hakae.

Kgothaletsa mamellano, bohlokolosi le kutlwisiso ka sena.

Disebediswa

Ditshwantsho ka bana kapa batho ho bontsha hore e mong le e mong wa rona o shebahala ka tsela e fapaneng;

Buka ya Moithuti leqephe la 3;

DBE Rainbow Buka ya 1;

dikarete tsa padiso tse nang le mantswe a amanang le sehlooho

Mantswe a tlotlontswa a tlameha ho bonahala ho baithuti.

Ba bontshe mehlala/ditshwantsho tse bohuwang moo ho amehang.

- **ho ikgetha** – ho ba wa mofuta o ikgethang

Lentswe
le letjha

Dintho tseo ke kgonang ho di etsa

LB leqephe la 4

- Botsa baithuti na ba kgona ho etsang.
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.
- Baithuti ba sheba metako e leqepheng la 4 la Buka ya Moithuti.
- Sekaseka seo ba se bonang.
- Bala dihlooho mme o botse baithuti hore na ba kgona ho: bala, hlwaya medumo ya diphoofole, ho bolela mabitso a dibopeho le mebala? Kamora potso ka nngwe, ba ka bolella moithutimmoho le bona (moithuti ya pela hae) karabo. Mohlala, bolella motswalle wa hao modumo o le mong wa phoofole oo o o tsebang, le hore na ke phoofole efe e etsang modumo oo.

Tshebetso ya 4 (Buka ya Moithuti leqephe la 4)

Sebetsang ka bobedi.

Tataiso ya tshebetso

- Tsebisa sehlooho ka ho sekaseka le ho manolla ditshwantsho tse leqepheng la 4. Kopa baithuti hore ba bue ka ditalente le ditsebo tsa bona.
- Sekaseka setshwantsho ka seng ka botebo mme o kope baithuti hore ba o fe mehlala ya ho bala le ho bolela mabitso a dibopeho le mebala. Na ba kgona ho hlwaya medumo ya diphoofole?
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.

Dikarabo tse kgothaletswang

Ha baithuti ba ntse ba fanana dikarabo, tsamaya hara bona o mamele na ba reng.

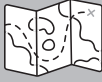
1. Baithuti ba araba potso ya pele ka molomo, ka ho bolela sebopeliso le ho jwetsa moithutimmoho wa hae. Bakeng sa dipotso
2. Efa baithuti pampiri hore ba take dibopeho le ho di taka ka mmala ka nepo.
3. Baithuti ba bala ho tloha ho nngwe ho ya ho lekgolo.

Kenyelletso le ho fapana

Lemosa baithuti hore bana ba sebetsa le ho etsa dintho tse fapaneng ka lebelo le bokgoni bo fapaneng. Bua ka taba ya hore kaofela re ikgethile. Thusa baithuti ba thatafallwang ke ho taka kgutlotharo, le ba sokolang ho bala ho fihla ho lekgolo. Kgothaletsa mamellano, bohlokolosi le tlhokomelo ka sena.

Disebediswa

Ditshwantsho tse bontshang:
bana ba etsang dintho tse fapaneng
ditlilipi tsa medumo ya diphoofofo;
dibopeho le mebala;
pampiri bakeng sa ho taka dibopeho;
buka ya Moithuti leqephe la 4;
Buka ya mesebetsi ya 1 ya DBE;
dikarete tsa padiso tse nang le mantswe a amanang le sehlooho.

Nako ya ho utulla

- Baithuti ba bolela dintho tse tharo tseo ba kgonang ho di etsa mme ba arolelana maikutlo a bona le tlelase.
- Haeba ho hlokeha, tataisa baithuti ka ho bolela dintho tse tharo tseo o kgonang ho di etsa.

Thuto ya Boikwetliso ba Mmele

Sebetsa o le mong.

Tataiso ya tshebetso

- Tshebetso e ka phethelwa le baithuti ba eme ditafoleng tsa bona, mmeteng kapa kantle.
- Etsa boikwetliso ba ho iphuthumatsa le ho iphodisa le baithuti.
- Kamora hore baithuti ba futhumale, ba supa dihlooho tsa bona, mahetla, mangwele, menwana ya maoto, sefahleho, molomo, nko, mahlo le ditsebe.
- Bapala sekotwana sa pina, 'Hlooho, mahetla, mangwele le menwana', mme o botse baithuti na ba tseba pina eo. Utlwa maikutlo a ba bang ba bona mabapi le hore na ba utlwile pina eo kae lekgetlo la pele.
- Baithuti ba shebella vidiyo ya bana ba bina pina ya 'Hlooho, mahetla, mangwele le menwana'.
- Kamora hore ba shebelle vidiyo, hlalosa tshebetso ho baithuti.
- Dumella sehlopha sa baithuti ba fapaneng hore ba bontshe tlelase.

Tshebetso

Baithuti ba tla be ba ithuta ka dikarolo tse fapaneng tsa mmele ka ho bina pina ya 'Hlooho, mahetla, mangwele le menwana' ba ntse ba etsa diketso tsa yona.

Mohlala wa lenane la tekolo

Lebitso la moithuti	Hlooho	Mahetla	Mangwele	Menwana
Thabo Mofokeng	✓	×	✓	✓

Ke tshwana jwang le metswalle ya ka?

Buka ya Moithuti leqephe la 5

- Bontsha setshwantsho botong mme o ba botse na ba lemoha eng kapa eng e tshwanang ka batho/bana ba setshwantshong.
- Sekaseka dintho tse tshwanang.
- Ba botse hore na ho na le eng kapa eng e tshwanang ka ofe kapa ofe wa baithuti ka tlelaseng (eba hlokolosi ha o kgetha hore na o re ba shebe baithuti ba feng). Bolela hore kaofela ba dilemo tse batlang di tshwana empa o be hlokolosi ka baithuti ba phetang kereiti eo. Bua hape ka hore kaofela re ikgethile mme re etsa dintho ka lebelo le fapaneng hape re na le bokgoni bo fapaneng.

Tshebetso ya 5 (Buka ya Moithuti leqephe la 5)

Sebetsang ka bobedi.

Tataiso ya tshebetso

- Bala mehlala e leqepheng la 5 mabapi le hore na ke dintho dife tse ka tshwanang pakeng tsa metswalle e mmedi. Efa baithuti nako ya ho nahana ka seo ba se bonang.
- Baithuti ba ka tlatselletsisa puisano; ba kope hore ba mamele mehlala pele ba bua hara bobedi ba bona.
- Bala dipotso tsohle ka bonngwe.
- Baithuti ba fanana sebaka sa ho araba ka bobedi. Bobedi ba baithuti bo ka araba tse ding tsa dipotso.
- Efa baithuti sebaka sa ho araba dipotso.
- Potoloha tlelase ha baithuti ba ntse ba sebetsa ka bobedi mme o kgethe baithuti ho fana ka maikutlo a bona ho tlelase (baithuti ba fapaneng ba fane ka maikutlo).

Dikarabo tse kgothaletswang

Baithuti ba fana ka dikarabo tsa bona ho potso ka nngwe.

Ha ba ntse ba etsa tshebetso, kopa baithuti maikutlo a bona mabapi le dikarabo.

Kenyetsetso le ho fapana

Tsamaya ka hara tlelase o thuse baithuti moo ho hlokehang. Kgothaletsa setho ka seng sa bobedi hore se kenye letsoho tshebetsong.

Disebediswa

Ditshwantsho ka bana kapa batho ho bontsha hore e mong le e mong wa rona a ka ba le dintlha tsa sefahleho tse tshwanang;

Buka ya Moithuti leqephe la 5

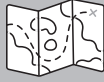
Buka ya mesebetsi ya 1 ya DBE;

dikarete tsa padiso tse nang le mantswe a amanang le sehlooho

Ke fapane jwang le metswalle ya ka?

Buka ya Moithuti leqephe la 6

- Kgutlela morao thutong e fetileng moo baithuti ba neng ba shebile dintho tse neng di tshwana ka batho mme o hlalose hore jwale le tlo sheba diphapang.
- Bontsha baithuti ditshwantsho tsa bana kapa batho mme o tsepame hodima diphapang tsa bona.
- Ditshwantsho di tlameha ho kengelletsa dihlopha tse fapaneng tsa merabe le bong.
- Sekaseka diphapang tsa mmele.
- Sekaseka hore leha batho/bana ba shebeha ba fapane mmeleng, ba na le dintho tseo ba ratang ho di etsa, le dikgahleho tse tshwanang, jj.

Nako ya ho utulla

LB leqephe la 6

- Baithuti ba shebe setshwantsho se Bukeng ya Moithuti leqephe la 6 hammoho le Buka ya Mesebetsi 1 ya DBE Rainbow, leqephe la 8 le 9.
- Botsa baithuti na ba bonang. Ba fe nako ya ho nahana ka yona.
- Tshohlang dipotso. Bala potso ka nngwe ka lentswe le phahameng mme o dumelle baithuti hore ba tshohle le moithutimmoho/motswalle.
- Ba botse na phapang ke eng pakeng tsa bona le motswalle wa bona.
- Nka maikutlo bakeng sa dipotso tse tharo ho tswa ho dihlopha tse fapaneng
- Potoloha tlelase ha baithuti ba tshohla hara bona.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Setshwantshong sa pele, metswalle e mmedi e a ja.
2. Setshwantshong sa 2, banana ba babedi ba tshwere dijo tse fapaneng mme ba apare diaparo tse batlileng di tshwana.
3. Tjhe, e mong o rata ho bala mme e mong ho rata ho bapala bolo.

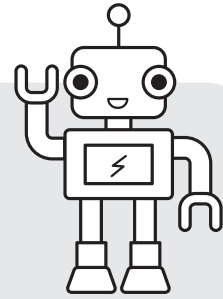
Mantswe a tlotlontswa a tlameha ho bonahala ho baithuti.

Ba bontshe mehlala/ditshwantsho tse bohawang moo ho amehang.

- **fapana – ha dintho di sa tshwane**

Dipapadi

Papadi ya Ho Khouda le Diroboto

Ho Ho Khouda le Diroboto, baithuti ba tlameha ho ithuta ho latela tatellano ya ditaelo. Tshebetso ena e thusa baithuti ho latela ditaelo tse fanweng. Hlalosetsa baithuti hore na 'pele', 'morao', 'le letshehadi' le 'le letona' di bolelang, mme o ba bontshe ka diketso.

Baithuti ba sebetsa ka bobedi mme ba etsa se latelang:

- Sheba moithutimmoho le wena mme le etse diketso mmoho.
- Ema o otlollohile o le molelele, jwalo ka roboto.
- Phahamisetsa matsoho ka hodima hlooho ya hao.
- Etsa matsoho a hao a be bophahamong ba mahetla.
- Busetsa matsoho a hao mahlakoreng a hao.
- Nka mohato o le mong ho ya pele.
- Nka mohato o le mong ho ya morao.
- Nka mohato o le mong ho ya ho le letshehadi.
- Nka mohato o le mong ho ya ho le letona.
- Hlokoehla mmele wa hao kaofela jwalo ka ha eka o entswe ka jelly.

Ha re lekole

Buka ya Moithuti leqephe la 9

- Ena ke tekanyetso e seng ya semmuso e etswang qetellong ya sehlooho.
- Potoloha ha baithuti ba ntse ba etsa tekanyetso.
- Haeba moithuti a sa kgone ho ngola dikarabo fatshe, fana ka monyetla wa hore dikarabo tse buuwang di ka fanwa.
- Haeba moithuti a sa kgone ho araba tse ding tsa dipotso mo tataise le/kapa o mo fe tlhahisoleseding e nepahetseng, jwalo ka dilemo tsa hae, letsatsi la tswalo (letsatsi le kgwedi).
- Disebediswa: Efa baithuti thempoleiti hore ba e tlatse. Baithuti ba tla hloka dikerayone/ mebala ho phethela metako ya bona.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Baithuti ba ngola mabitso le difane tsa bona.
2. Baithuti ba fana ka dilemo tsa bona ka dipalo.
3. Baithuti ba ngola matsatsi a bona a tswalo. (Selemo ha se hlokahale.)
4. Baithuti ba ngola diaterese tsa bona: nomoro ya ntlo le tsela. (Motse ha o hlokahale.)
Haeba moithuti a dula bolokong ba folete, ba botse nomoro ya folete le lebitso la seterata.)
5. Karabo ya moithuti. Ba ka bolela ntho e le nngwe eo ba thabelang ho e etsa.
6. Baithuti ba taka setshwantsho sa bona le motswalle.

Ruburiki ya ho lekanya tshebetso: Lekanya tshebetso ya baithuti ba sebetsang ka bomong ka tsela e seng ya semmuso

Moithuti o kgonne ho:	✓	✗
taka difahleho tse pedi tse fapaneng		
kenyelletsa mmala wa moriri		
kenyelletsa mmala wa mahlo		
ngola dilemo tsa hae ka dipalo		

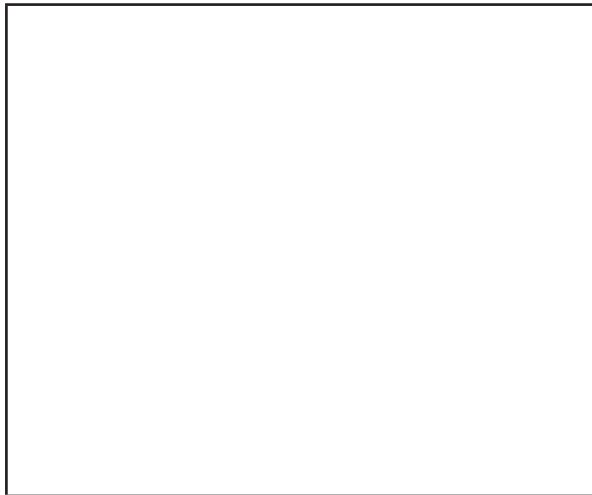
Pampiri ya tshebetso ya 1: Mabapi le nna

(Kenya disebediswa tse eketsehileng kamora sehlooho bakeng sa matlafatso, e ka ba dipampiri tse kgonang ho etswa fotokhopi)

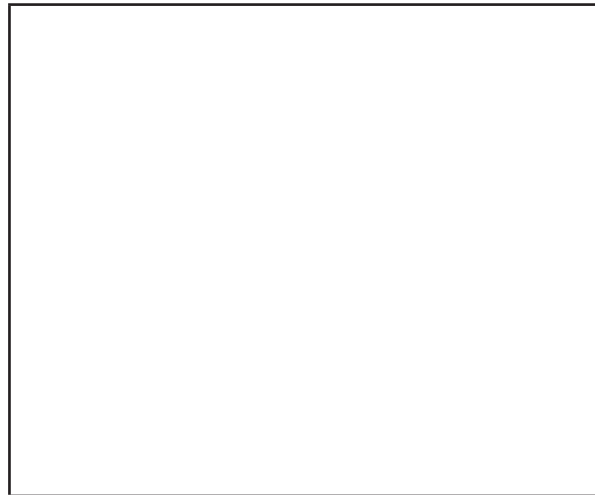
Lebitso le fane:	
Kereiti:	Mohla:

Taka setshwantsho bolokong ka bong.

Phoofolo eo ke e ratang
ka ho fetisisa

Tholwana eo ke e ratang
ka ho fetisisa

Thoye eo ke e ratang ka
ho fetisisa

Papadi eo ke e ratang ka
ho fetisisa

Tekanyetso ya semmuso (re tla kenya foromo ya FA)

Sehlooho sa 2 Sekolong

Sebaka sa thuto	Sekolong
Nako ya ho ruta	Dihora tse 6 Tsebo ya motheo le boiketlo ba botho le ba phedisano - dihora tse 2 Bonono bo Iqapelwang dihora tse 2 Thuto ya Boikwetliso ba Mmele - Dihora tse 2
Disebediswa tse kgothaleditsweng	Buka ya Moithuti; dimakasine; sekere; sekgomaretsi; pene/ dipensele; Buka ya Tshebetso ya DBE Rainbow; dikarete tsa padiso le mantswe bakeng sa lebota la mantswe.
Diphetho tsa ho ithuta	Qetellong ya sehlooho sena, baithuti ba lokela ba be ba kgona ho: <ul style="list-style-type: none"> • Bolela lebitso la sekolo. • Bolela lebitso la titjhere ya bona. • Bolela lebitso la mosuwehlooho. • Fumana hore na dibaka tsa bohlokwa di kae ho potoloha sekolo. • Hlwaya dibaka tsena mmapeng wa motako. • Ba itaka ba apere yunifomo ya bona. • Hlalosa tlhophiso ya bona ya letsatsi ka leng sekolong.
Bokgoni	<ul style="list-style-type: none"> • Hlwaya • Tlhomphe • Mamello • Latela melao ya sekolo le tlelase
Tsebo	Mabitso a sekolo, mosuwehlooho le titjhere Tseba tlhophiso ya letsatsi ka leng sekolong Melao le boitshwaro
Boleng	<ul style="list-style-type: none"> • Sheba le ho hlwaya • Hlompha dithaka le matitjhere • Puisano le dithaka le matitjhere • Botsa dipotso le dikarabo • Tlhomphe • Mamello • Kutlwisiso
Maikutlo	Maikutlo a matle mabapi le tlelase/tikoloho ya sekolo

Tsebo ya motheo	Baithuti ba lokela ho utlwisa hore ho na le melao le mekgwatshebetso sekolong hoba ba tswa sekolong sa bana. Baithuti ba lokela ho tseba hore boitshwaro bo itseng bo lebelletswe ho tswa ho bona sekolong.
Dipotso tsa boinahanisiso	Lebitso la sekolo sa hao ke mang? O kereiting efe? Ke mang ya dulang pela hao ka tlelaseng? O tla fumana ofisi ya kamohelo kae? Na ofisi ya mosuwehlooho e haufi le ofisi ya kamohelo? Na o hloka ho tsamaela hole ho ya lebaleng la ho bapala?
Matahanyo	Puo ya lapeng: Ho mamela le ho bua: Puo e hlophisitsweng le e sa hlophiswang: Ho arolelana mehopolo le boiphihlello le ho bontsha kutlwisiso ya menahano Mmetse: Ho bala Ho Khouda le Diroboto: ho bala, tlhophiso – kamoo dintho di hlophisitsweng ka tatellano e nepahetseng
Mokgwa wa ho ruta	Puisano, pontsho, taelo, ho botsa, tekanyetso e seng ya semmuso
Tekanyetso	Sebedisa ho sheba ho lekanya baithuti ka bo mong nakong ya diketso. Tekanyetso e lokela ho ba e seng ya semmuso mme ebe e tswelang.
Ruburiki	Tekanyetso e seng ya semmuso maqephe a 5 le 10

Ha re qale

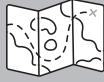
Ho qala letsatsi la rona sekolong – LB leqephe la 8

Hlalosetsa baithuti hore ba tla be ba ithuta ka sekolo sa bona, ditlhophiso tsa bona tsa letsatsi ka leng le moo ba ka fumanang dibaka ho potoloha sekolo.

- Botsa baithuti na ba bonang ha ba kena ka keiti ya sekolo.
- Ba botse na ba etsang ha ba fihla sekolong.
- Kamora potso ka nngwe, nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba mmalwa ba fapaneng.
- Ebe o kopa baithuti hore ba shebe setshwantsho se leqepheng la 8 la LB.
- Ba kope hore ba shebe ntho e nngwe le e nngwe e setshwantshong.
- Lemoha hore sekolo se setshwantshong se ka nna sa se shebahale jwalo ka sekolo sa baithuti.
- O be hlokolosi ka maemo a baithuti.

Bala potso ka nngwe ka lentswe le phahameng mme o nke dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.

1. O kgona ho bona eng kapela moaho wa sekolo? (Dikarabo di tla fapana.)
  - Lebitso la sekolo - Bay Primary
  - Bana ba fihla sekolong
  - Bana ba bang ba emetse metswalle ya bona
  - Bana ba apere diaparo tsa sekolo/yunifomo (yunifomo: lentswe le letjha le tlamehang ho bonahala ho baithuti)
2. Baithuti ba etsang ha ba fihla sekolong hoseng ho hong le ho hong? (Dikarabo di tla fapana.)
  - Sena se tla fapana sekolong ka seng ho latela mekgwatshebetso ya sekolo. Mohlala: baithuti ba ya ka tlelaseng, ba pakolla mekotla, ba bala dibuka, ba bapala lebaleng la ho bapala, jj. Kenyelletsa hore bana ba ya tlelaseng ya bona ebe ba pakolla mekotla ya bona.
  - Haeba bana ba sa bolele mekgwatshebetso ya sekolo, sebedisa dipotso tse fatang, jwalo ka: Re entseng hoseng hoo?
  - Botsa baithuti hore na ho etsahalang ha tshepe e lla.
3. O ya sekolong ka nako efe ya letsatsi? (Dikarabo di tla fapana.)
  - Sekolo se kena esale hoseng.
  - Bana ba bang ba fihla hoseng haholo, hobane batswadi ba bona ba ba siya ha ba ya mosebetsing. Bana ba bang ba ka fihla kamora nako ka mabaka a fapaneng (dipalangwang tsa setjhaba, sephethephethe, mathata lapeng).
  - Botsa mang kapa mang hore na o a tseba na o siuwa sekolong ka nako mang.

Nako ya ho utulla

O rata eng ka sekolo sa hao?

- Baithuti ba bolela seo ba se thabelang ka ho kena sekolo.
- Efa baithuti nako ya ho nahana ebe o nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.
- Qholotsa baithuti ba sa arabeng, ba ka bolella motswalle wa bona haufi le bona.

Mantswe a Matjha/tlotlontswe e tlameha ho bonahala ho baithuti.

Ba bontshe mehlala / ditshwantsho tse bonwang moo ho hlokahalang.

- **sekolo** – motho a yang ho ithuta
- **moithuti** – motho ya kenang sekolo
- **yunifomo** – diaparo tse aparwang sekolong

Tshebetso ya 1 (Buka ya Moithuti leqephe la 9)

Sebetsa o le mong.

Tataiso ya tshebetso

- Kopa baiithuti bohle hore ba eme mme ba shebe ka tlelaseng.
- Motho e mong le e mong o apereng? Kgothaletsa tshebediso ya lentswe 'yunifomo'.
- Tshohlang mmala wa yunifomo ya sekolo.
- Hlalosa hore ba tla sebetsa ka bomong.
- Ba tlameha ho itaka ba apere yunifomo ya bona ya sekolo.
- Tlasa setshwantsho, ba tlameha ho ngola lebitso la sekolo sa bona.
- Bontsha lebitso la sekolo ka ditlhaku tse kgolo tse totobetseng botong.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Dikarabo di tla fapana. Mebala ya yunifomo e tlameha ho atamelana haholo.
2. Lebitso la sekolo sa bona

Kenyelletso le ho fapana

Kenyelletso

Tsamaya ka hara tlelase mme o netefatse hore baiithuti kaofela ba bua ka seo ba se ratang ka sekolo. Thusa ba hloka tataiso e eketsehileng.

Eba hlokolosi ho baiithuti ba ka thatafallwang ke ho bona kapa ba sa boneng mebala.

Ho fapana

Dikolo tse ding ha di apere yunifomo, kahoo baiithuti ba tlameha ho itaka ka seo ba tlwaetseng ho se apara sekolong.

Lemoha bana bao e ka nnang ya ba ha bana yunifomo ya sekolo e felletseng.

Disebediswa

Buka ya Moithuti, diphousetara le ditshwantsho, dikerayone/mebala; dikarete tsa padiso tse nang le mantswe a amanang le sehlooho

Ruburiki ya ho lekanya tshebetso: Lekanya tshebetso ya baithuti ba sebetsang ka bomong ka tsela e seng ya semmuso

Moithuti o kgonne ho:	✓	×
itaka a apere yunifomo ya bona/seo ba se aparang		
ngola lebitso la sekolo sa bona.		

Bonono bo Etsuwang

Sebetsang ka dihlopha.

Tataiso ya tshebetso:

- Baithuti ba tla e phethela ka sehlopha.
- Eba hlokolosi ho baithuti ba ka nna ba ba le bokowa/dithibelo tsa mmele/meedi ya motsamao.
- Mosebetsi o ka phethelwa ka hare kapa ka ntle ho latela sebaka.
- Etsa boikwetliso ba ho iphuthumatsa le ho iphodisa le baithuti.

Tshebetso

Baithuti ba tla be ba futhumatsa dikarolo tse fapaneng tsa mmele.

- Hlalosetsa baithuti tshebetso mme o ba bontshe na ba e etse jwang. Sebedisa baithuti ba mmalwa ho bontsha (baithuti ba fapaneng).
- Beha ditebello: Ho fana ka mohlala, ho letsa phala hanngwe ho bolela qala, ho letsa phala habedi ho bolela emisa.
- Baithuti kaofela ba tlameha ho ema ba na le sebaka se lekaneng se ba potileng, bonyane bolelele ba sephaka ho tloha ho moithuti e mong.
- Baithuti ba supa dikarolo tsa bona tsa mmele: mangwele, mahetla, manonyeletso a matsoho, diphaka, maoto, sefuba, molomo le nko.
- Ere baithuti ba hemele ka hare le ka ntle ka botebo, moya o kene ka dinko o tswe ka molomo. Ba tlameha ho utlwa difuba tsa bona di phahama. Mahetla a bona ha a lokela ho sisinyeha.
- Baithuti ba koba mangwele ebe ba ema ba otlolohile. Pheta seo makgetlo a mmalwa. Baithuti ba tsamaisa manonyeletso a bona a matsoho ka motsamao o bidikang, ba isa diphaka tsa bona pele le morao, ho le letshehadi le le letona ka diphaka. Lemoha hore na ke mang ya tsebang phapang ya le letshehadi le le letona, ke mang ya sokolang ho latela ditaello hape ke mang ya sokolang ka motsamao wa mmele.
- Baithuti ba dula fatshe ebe ba ema hape.
- Hang ha baithuti ba kgona ho etsa metsamao yohle, e re ba hemele ka hare le ka ntle ka botebo makgetlo a mmalwa.
- Bapala mme o phete diketso/metsamao.
- Iphodiseng hang ha le qetile.

Lebitso la sekolo, tiijhere le mosuwehlooho

Tshebetso ya 2 (Buka ya Moithuti leqephe la 10)

Sebetsang ka dihlopha.

Tataiso ya tshebetso

- Ha o ruta sehlooho sena, sebedisa scaffolding (ho fana ka tshehetso ho baithuti hanyane hanyane le ho ba dumella ho ithuta ka bo bona) hobane baithuti ba tla be ba ithuta mantswa a matjha ao ba lokelang ho a hopola bakeng sa kereiti e latelang.
- Sekaseka le baithuti seo ba se bonang leqepheng la 10.
- Botsa baithuti na ba nahana hore ho etsahalang setshwantshong.
- Ho na le mafahla a tshwanang a qalang ho fihla sekolong sa Bay Primary. Ke mang ya tshwereng letsoho la ntate wa bona?
- Balla tlelase sehlooho.
- Hlalosa hore ba tla araba dipotso ka dihlopha.
- Bala dipotso ka lentse le phahameng e le nngwe ka nako. Efa baithuti sebaka sa ho tshohla. Potoloha ha baithuti ba ntse ba tshohla dikarabo.
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.
- Kgothalletsa baithuti ba sa nkeng seabo.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Mong. Mpho ke mosuwehlooho wa sekolo.
2. Mof. Brown ke tiijhere ya bona.
3. Mosuwehlooho o hlokomela sekolo mme o netefatsa hore sekolo se tsamaiswa ka nepo.

Kenyelletso le ho fapana

Kenyelletso

Netefatsa hore baithuti ba fuwa monyetla wa ho nka karolo puisanong, haholo baithuti ba dihlong kapa ba nkang nako ho hlahisa maikutlo a bona.

Ho fapana

Hopola hore ho tla ba le baithuti ba fapaneng ka tlelaseng. Amohela diphapang pakeng tsa bana ka ho ananela, ho hlompha le ho mamella diphapang tseo.

Disebediswa

Buka ya Moithuti; Kopa mosuwehlooho wa hao hore a etele bana mme a hlalose hore na o etsang nakong ya letsatsi la hae; Dikarete tsa padiso tse nang le mantswa a amanang le sehlooho; Ya boikgethelo: Pampiri ya tshebetso qetellong ya sehlooho; Sebedisa inthanete le/kapa dimakasine ho fumana ditshwantsho tsa batho ba fapaneng ka hara tlelase.

Nako ya ho utulla

Botsa baithuti:

- Lebitso la mosuwehlooho ya setshwantshong leqepheng la 10 la Buka ya Moithuti ke mang?
- Haeba ba tseba lebitso la mosuwehlooho, jwale botsa:
- Lebitso la titjhere ya hao ke mang?
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.

Mantswe
a matjha

Mantswe a tlotlontswe a tlameha ho bonahala ho baithuti.

Ba bontshe mehlala/ditshwantsho tse bohulang moo ho amehang.

- **mosuwehlooho** – motho ya ikarabellang sekolong
- **titjhere** – motho ya thusang batho ho ithuta

Moo o ka fumanang dibaka tse fapaneng sekolong

LB leqephe la 11

Botsa baithuti:

- Ofisi e hokae?
- Matlwana a haufiufi a hokae?
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng (bonyane dikarabo tse pedi bakeng sa potso ka nngwe).

Tataiso ya tshebetso

Bolella baithuti hore ba shebe setshwantsho se leqepheng la 11 la Buka ya Moithuti.

Hlalosa hore ke mmapa wa ditshwantsho.

Tshohlang mmapa wa ditshwantsho. O bontsha dibaka tse fapaneng ho potoloha sekolo. Sebedisa setshwantsho mme o kope baithuti hore ba supe dikarolo tse ka tlase.

- Ofisi ya sekolo
- Ofisi ya mosuwehloho
- Matlwana
- Tlelase
- Holo
- Lebala la ho bapala

Amanya dibaka tsena le dibaka tse potileng sekolo sa hao.

Botsa baithuti na ba tla fumana dibaka tsena hokae sekolong sa bona.

Fumana tumello ya ho isa baithuti ho potoloha le sekolo.

Dikarabo tse kgothaletswang

Ena ke puisano, mme dikarabo di tla fapana ho latela kamoo sekolo se leng ka teng.

Kenyelletso le ho fapana

Kenyelletso

Baithuti ba bang ba ka nna ba thatafallwa ke ho kgema le sehlopha ka lebaka la bokowa ba mmele.

Ho fapana

Baithuti ba nang le ditshitiso ba hloka ho ikutlwa ba kenyelletswe bakeng sa diphapang tsa bona.

Sebedisa thuto ena ho bua ka diphapang ka hara sekolo le kamoo dikolo di nang le disebediswa tse fapaneng.

Disebediswa

Buka ya Moithuti; Tsamaya le baithuti ho hahlaula sekolo; Haeba o le teng, bontsha mmapa wa ditshwantsho hodima boto e tshweu kapa porojekhara.

Nako ya ho utulla

Buka ya Moithuti leqephe la 13 Sebetsang ka dihlopha.

- Hlalosetsa baithuti hore ba tla be ba tsamaya ka hara sekolo. Ba tlameha ho bala na ba nka mehato e mekae ho ya sebakeng ka seng.
- Sehlopheng ka seng, kgetha moithuti ya tla hopola mehato e badilweng.
- Ka dihlopha tsa bona, ba tlameha ho bala mehato ka mantswa a tlase.
- Bala taelo ya pele, kgutlela tlelaseng ebe o fana ka taelo e latelang.

1. Bala mehato ho ya ofising ya mosuwelohoo wa hao.

Hang ha le kgutletse ka tlelaseng, moithuti ya kgethilweng o tlaleha ka mehato e badilweng.

2. Bala mehato ho ya ntlwaneng.

Hang ha le kgutletse ka tlelaseng, moithuti ya kgethilweng o tlaleha ka mehato e badilweng.

3. Ngola mehato fatshe.

Dihlopha di ngola fatshe mehato eo di e badileng bakeng sa ntho ka nngwe.

4. Ke sebaka sefe se nang le mehato e mengata ho feta: ho ya ofising ya mosuwelohoo kapa mehato e yang ntlwaneng?

Baithuti ba fana ka dikarabo ka molomo bakeng sa potso ka nngwe.

Thusa baithuti ho bala mehato. Baithuti ba tla hloka ho kengelletsa ditsebo tsa bona tsa mmetse ho etsa tshebetso ena. Baithuti e ka nna ya ba ha ba bala mehato ka nepo, empa ba hloka ho utlwisisa hore na sebaka ka seng se hole kapa se haufi hakae.

Mantswa a tlotlontswe a tlameha ho bonahala ho baithuti.

Ba bontshe mehlala/ditshwantsho tse bohulang moo ho amehang.

- **tlelase** – phaposi sekolong eo ho yona dithuto di etsahalang
- **lebala la ho bapala** – sebaka sa ho bapalla kantle

Mantswa
a matjha

Ditlhophiso le melao ya tlelase - LB maqephe a 13 le 14

- O etsa eng ha o qala ho kena ka tlelaseng?
- Na o bapalla kantle pele?
- Na o ja dijo tsa tinare pele?
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng ho bona na baa tseba seo ba se etsang pele, sa bobedi, kamora moo, jj. Ba dumelle hore ba bope tlhophiso ya letsatsi. Ba botsisise hore ba fumane tatellano e nepahetseng.

Tshebetso ya 3 (Buka ya Moithuti maqephe a 13 le 14)

Sebetsang ka bobedi.

Tataiso ya tshebetso

- Hlalosetsa baithuti hore ba tla be ba sebetsa le moithutimmoho.
- Sheba metako e leqepheng la 13 la Buka ya Moithuti. Ba botse na ba bonang.
- Baithuti ba sekaseke le moithutimmoho le bona. Nka dikarabo ho tswa ho bobedi bo fapaneng.
- Sekaseka kamoo tlhophiso ya bona ya letsatsi le letsatsi e fapaneng le metako e leqepheng la 13.
- Baithuti ba fa tshebetso nomoro bakeng sa ha e etsahala hara letsatsi.
- Fana ka mohlala (nomoro ya 10) botong.
- Potoloha ha baithuti ba ntse ba etsa tshebetso eo. Thusa baithuti ba sokolang.

Dikarabo tse kgothaletswang

Nako ya ho ya lapeng - 10
 Etsa mola - 5
 Pakolla mokotla wa ka - 1
 Nako ya dijo tsa motsheare - 8
 Dumedisa titjhere ya ka - 6
 Beha mokotla wa ka - 2
 Tshepe e a lla - 4
 Nako ya lebala la ho bapala - 3
 Mosebetsi wa mmeteng - 9
 Qala ho sebetsa - 7

Kenyelletso le ho fapana

Kenyelletso

Beha baithuti ba nang le metsamao e metle ya mesifa e menyane le baithuti ba hloakang boikwetliso bo eketsehileng.

Ho fapana

Hopola ho ba le lebokose la disebediswa bakeng sa baithuti ba se nang disebediswa tsa bona. Nete fatsa hore tlelase e hlophisitswe ka baithuti mme ba fapaneng le bong ba dutse ba bapile. O nahane hape le ka bokgoni ba bona bo fapaneng ha o beha baithuti.

Bua ka phapano nakong ya letsatsi la sekolo. Dikolo tse ding di na le ditlhophiso tse fapaneng.

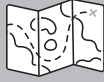
Disebediswa

Buka ya Moithuti; Buka ya Mesebetsi ya DBE, maqephe a 16 le 17; dimakasine; sekere; sekgomaretsi; dikerayone/dipensele

Ho ka nepahala ha tshebetso ena e ka etswa ka mofuta wa pampiri ya tshebetso eo baithuti ba e sehang le ho e manamisa ka tatellano e nepahetseng ka dibukeng tsa bona tsa mesebetsi.

Ruburiki ya tekanyetso e seng ya semmuso: Lekanya tshebetso ya baithuti ba sebetsang ka bobedi ka tsela e seng ya semmuso

Moithuti o kgonne ho:			
Bolela tlhophiso ya letsatsi ka leng ka tatellano			

Nako ya ho utulla

Buka ya Moithuti leqephe la 14

Botsa baithuti: Ke mang ya tsebang na melao ke eng?

Sebedisa mehlala: kgetha baithuti ho bapala dikarolo, (mehlala e ka fapana ho latela melao ya tlelase ya hao):

1. Kopa moithuti hore a hwelehetse, <Titjhere, titjhere!> ha motho e mong a ntsa bua. Na see se mosa le ho bontsha tlhompho? Na o dumelletswa ho etsa see ka tlelaseng?
2. Na o dumelletswa ho tswa ka tlelaseng neng kapa neng ha o batla?
3. Na o ka ya hodimo le tlase ho ya moqomong ho leotsa pensele ya hao?

Sekaseka melao ya tlelase eo baithuti ba lokelang ho e tseba. Melao ya tlelase e lokela ho bonahala ka tlelaseng.

Botsa mme o nke dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng

1. Na tlelase ya hao e na le melao?
2. Bolela melao **e mmedi** ya tlelaseng e behilweng ke titjhere ya hao.
Boeletsa melao ya tlelase. Kenyelletsa baithuti ba bangata kamoo ho kgonehang hore ba fane ka maikutlo.
3. Dumella baithuti ho kenya melao e meng ya tlelase. Sena se tla ba dumella hore ba itlamele yona le ho ba le boikarabello.

Mantswe a tlotlontswe a tlameha ho bonahala ho baithuti.

Ba bontshe mehlala/ditshwantsho tse bohuwang moo ho amehang.

- **melao** – kamoo batho kapa motho a lokelang ho itshwara ka teng.

Thuto ya Boikwetliso ba Mmele

Sebetsang ka dihlopha.

Tataiso ya tshebetso

- Arola baithuti ka dihlopha tse nne ho latela palo ya baithuti.
- Fapanya dihlopha ho latela bong, morabe le bodumedi.
- Eba hlokolosi ho baithuti ba ka nnang ba ba le bokowa/dithibelo tsa mmele/meedi ya motsamao.
- Tshebetso e tlameha ho etsetswa kantle.
- Bokella thepa: di-skittle, dikgati le tjhoko. Hlopha ditshebetso diteisheneng tse fapaneng. Paka di-skittle ka mola ho na le sebaka sa diphaka tse pedi pakeng tsa di-skittle; ala kgati fatshe; taka mola o otlohileng fatshe ka tjhoko.
- Sebedisa phala kapa ntho e tshwanang ho tsebisa baithuti hore ba qale neng ba qete neng.
- Etsa boikwetliso ba ho iphuthumatsa le ho iphodisa le baithuti.

Tshebetso

Baithuti ba tla ema ba tsitsitse hodima mola o otlohileng, le kgati, ka leoto le leng le le kapela le leng. Ba tsamaya ho ya pele le morao ho potoloha di-skittle, ba di qoba. Ba tlola ka leoto le le leng, ba fapanya maoto; ba sebedisa le letshehadi le le letona, pele le morao.

- Hlalosetsa baithuti tshebetso mme o ba fe mehlala.
- Sebedisa baithuti ba mmalwa ho bontsha (baithuti ba fapaneng).
- Beha ditebello: Ho fana ka mohlala, ho letsa phala hanngwe ho bolela qala, ho letsa phala habedi ho bolela emisa.
- Ikwetlise le baithuti kaofela. Ebe dihlopha di fapanyetsana ka diteishene. Hlahloba kgatelo pele ya baithuti diteisheneng tse fapaneng.
- Dihlopha kaofela di tlameha ho ba le monyetla diteisheneng tsohle.
- Ya boikgethelo: Sebedisa lenane la tekanyetso ho bokella lesedi.

Ke fihla jwang sekolong?

LB maqephe a 15 le 16

- Botsa baithuti: Na kaofela ha rona re ya sekolong ka maoto? Na kaofela ha rona re ya sekolong ka dibaesekele?
- Kgomaretsa ditshwantsho/bontsha ditshwantsho tsa dijithale tsa kolo, baithuti ba tsamayang, tekesi, bese le baesekele.
- Botsa baithuti na ba fihla sekolong jwang.
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba mmalwa ba fapaneng.

Tshebetso ya 4 (Buka ya Moithuti leqephe la 16)

Sebetsang ka dihlopha.

Tataiso ya tshebetso

- Baithuti ba tshohla na ba fihla sekolong jwang.
- Bala na ke ba bakae: ba tlang ka tekesi, ba tlang ka kolo, ba palamang baesekele le ho tsamaya ka maoto ho tla sekolong.
- Ngola dikakaretso botong haufi le letoto le amehang.
- Baithuti ba sheba metako e leqepheng la 15 mme ba bua ka seo ba se bonang.
- Balla baithuti ditlhaloso.
- Botsa dipotso tse jwalo ka: Meike o fihla jwang sekolong? Siph o le James ba fihla jwang sekolong?
- Tswelapele ho sekaseka ditshwantsho tse leqepheng la 15 mme o sebedise mabitso a baithuti hore tlelase e amahanye mofuta wa sepalangwang le ma/lebitso la ba/moithuti.
- Nka dikarabo ho tswa ho baithuti ba fapaneng.
- Hlalosetsa baithuti tshebetso. Ba ngola dikarabo ka dibukeng tsa bona tsa mesebetsi.

Dikarabo tse kgothaletswang

1. Hlonelwa le Buhle ba palamiswa lift koloing ya ntate wa bona.
2. Abdullah o ya sekolong ka bese.
3. James le Siph o ba ya ka maoto sekolong.
4. Meike o ya ka baesekele sekolong.
5. Frances, Josh le Kaylee ba ya sekolong ka tekesi.

Kenyelletso le ho fapana

Ela hloko hore na bana ba fihla jwang sekolong. Kgothalletsa baithuti kaofela ho nka karolo pusanong ya sethathong. Baithuti ha ba lokela ho etswa hore ba ikutlwe ba sa phutholoha ka lebaka la mofuta wa bona wa sepalangwang. Potoloha tselase mme o thuse baithuti ha ba ngola dikarabo tsa bona ka dibukeng tsa mesebetsi.

Disebediswa

Buka ya Moithuti; steishenari le buka ya mesebetsi; porojekthara/boto e tshweu kapa ditshwantsho tse hatsitsweng tsa mofuta e fapaneng ya dipalangwang; Buka ya Mesebetsi ya DBE Rainbow 1, leqephe la 18.